

Ötvenkét jó napból mulatságos egy óra
vagy is:
Frankfurti utazásom 1792-ik esztendőben

Napi Jegyzésekből e' Könyvetskébe foglalta

MÁTYÁSI JÓZSEF.

Az én Frankfurtba való Utazásomnak¹⁾ szerző oka és kezdő vége e' volt: Tudniillik értésekre esvén a' Magyar Országi Fő Rendeknek, hogy Ő Felsége, a' ditsőségessen meg koronáztatott Magyar Király, *Első Ferentz*, igen kedvessen és a' maga iránt már egész Európa bámulásáig meg bizonyított Nemzeti Szeretetnek újabb és különös jeléül fogadná, ha némelyek, a' kiknek kedvek tartaná, 's környül állásaik engednék. a' Császári Koronázásnak pompáját, jelenlétekkel megtisztelvén, egészszé tennék: erre nézve, a' maga jó Fejedelmeinek kedve keresésében természettel telhetetlen Magyar Nemzetnek egynehány Főfő Tagjai, idejeknek nyugodalmoknak és költségeknak kész fel áldozásával, magokat azonnal az említett Utazásra el tökéltették; kik is láttomra 's tudtomra e' következendők valának:

Idősb Hertzeg Eszterházy, a' Tsászár' Választó-Fejedelmi követje;

Ifjabb Hertzeg Eszterházy,²⁾ annak fia;

Ifjabb Hertzeg Grassalkovits,³⁾

G. Pálffy Károly, az Ország Fő Cancelláriusa;

G. Zichy Károly, Ország Birája;

Ürményi József, Personalis;

G. Károli József, Szathmári —

¹⁾ MÁTYÁSI Józsefnek »Frankfurti Utazásom« című műve a maga keze írásával megvan a M. T. Akadémiának kéziratтарыában Földl. 4-r. 10. sz. jelzet alatt: 4-rét 37 számsz. lap. Ezt az eredeti példányt SZINNYEI »Magyar Írók« lexicona nem ismeri. Megvan másolatban a M. N. Muzeum és a Kecskeméti Collegium könyvtárában is. (M. G.)

²⁾ Az idősb ESTERHÁZY herceg: PÁL Antal (1738—1794), az ifjabb pedig: MIKLÓS (1865—1833). a »Fényes«, az Esterházy-képtár alapítója, HAYDN pártfogója, NAPOLEONnak a magyar trónra kiszemeltje. (M. G.)

³⁾ Az utolsó GRASSALKOVICH, a koronázáson szintén jelen volt herceg ESTERHÁZY MIKLÓS hugának férje — a két sógor méltó egymáshoz a pazarlásban. (M. G.)

G. Forgács Miklós, Nyitrai —
 G. Teleki József,⁴⁾ Ugotsai —
 B. Orczy László, Abaújjvári — Fő Ispányok;
 G. Berényi György;
 B. Podmaniczky József;
 Tisza László — és
 Ifjabb Kászonyi⁵⁾ — Nemes Urak.

Ezek közzül, az elébbi sor szerint a' Kilentzedikkel. Hazánk egyik Fő Tudósával (ki mellett a' Titoknoki Hivatalt, éppen elindulásunknak hónapjában, harmadik esztendőre folytattam) Szerentsém volt nékemis, ama derék elmékkal viselős Anyának a' Német Birodalomnak nagy részét, Európának azon nevezetes Darabját, futólag körül tekinteni; melly útamban, vagy inkább úgy szólván, reptemben látott hallott tapasztalásim, ámbár rövid állapotásaink miatt kevesek és csekélyek légyenekis: mindazáltal, mivel a' mult dolgoknak emlékezete idővel kedves, kívántam azokat magamnak, a' napok és történetek rendi szerint, e' következendőkben feljegyezgetni. Úgymint:

28-ik Juniushban Pestből ki indulván, az napi Statióink voltak e' következendők:

Vörösvár, 1½.

Dorog, 1½.

Nerges Újfalú, 1.

Neszmély, 1.

Komárom, 1.

Áts, 1.

Gönyű, 1. Itt meg háltunk. Azután

29-ikben ezek:

Győr, 1.

Ötevény, 1.

Moson, 1½.

Rajka, 1.

Kőptsén, 1. Midőn, ezt el haladván, egy *Wolfsthal* nevezetű Helyhez közelgetnénk, parantsolá az Úr, hogy mikor amaz épületnél, melly előtt az a' paraszt kút gém forma Fa látszik, bennünket meg állitanak, az abból előnkbe bukkanó meg hatalmazott Utonállók számára vessek a' földre három húszasokat. Oda érünk; meg állunk; ki búj a' házból egy pár Toprongyos kalap le véve, gazdag úti készületünkből által látván hogy Urak vagyunk,

⁴⁾ SZINNYEI József a Magyar Írók-beli Mátyási-életrajzában tévedésből TELEKI helyett FEKETE grófot kísérteti Frankfurtba MÁTYÁSI-val. (M. G.)

⁵⁾ KÁSZONYI József, ki tagja volt a korona Budára hozatalakor a pestvármegyei ugynevezett palatinus banderiumnak is 1790. febr. 21. (Lásd: Carmen de Sacrae Apostolici Regni Coronae Reditu Budae, MDCCXC., X. lap). (M. G.)

's késleltetésünket és úti portékáink fel hányását, minthogy az egyéb aránt Ő Gorombaságoknak szabadságokban állana, ajándékkal fogjuk meg váltani; le szórok négy Tízesben, hogy a' pengésből és darab számból többnek tessenek, két húszasokat, mert hármat nem hogy nékiek de érettekis sokallottam volna; melyet látván, ők is tsupán az Utazó nevét tudakozták, 's szerentsés útnak kívánása után, első lábaikkal a' posta legénynek induló jelt adtak. Meg nem állhattam, hogy mentünkben az Urral, ezen előttem vissza tetsző Jelenésnek okáról és környül állásiról ne értekezsem. A' kérdések és feleletek köztünk ekképpen váltódtak:

— *Én.* Mire való volt ez a' pénz szórás? hiszem illyet tsak a' Primás és Püspökök szoktak a' Falukon által mentekben tselekedni.

— *Gróf.* Mi, úgymond, itt és most nem magunk mulatságáért, vagy nagyzásáért, vagy a' nép allyának hozzánk édesgetéséért vesztegettünk, mint azok a' kiket Ked említe: hanem ama példa mondásnak bölts tanácsát követtük: *Vess az ebnek, nem ugat.*

— *Én.* Valóban, mondám, úgyis veténk eleikbe ajándékunkal, mint az ebekkel szokás bálni, de miért nem adtuk kezekbe?

— *Gróf.* A' kérdéséből ki tetszik, hogy Ked a' Hivatal és Tisztviselőkkel való bánásban tapasztalatlan. Jól emlékezhetik Ked hogy az egyenes szívűségben hasonlithatatlan Második Jósef, kemény büntetés alatt meg tilalmazta a' részre hajtó ajándék vételt. Azolta az Itélők és Tisztek, az Igasság szolgáltatással 's Kötelességekkel nyilván kupetzkedni nem bátorkodnak; az Urak, az ajándékot nyújtó Ügyesbajost magok elől el pirongatják; hanem a' kik jobban értik mitől döglük a' légy, az aranyakat és egyéb drágaságokat, vagy az Aszszonyságnak ajánlják, vagy akartva az asztalon felejtik; az eleségre tartozókat pedig tsak a' Kultsárral vétetik el. Illyen formán tselekedénk mi is; e' szerént már azokat a' ki tanult gaz embereket, semmi szemmel látott tanú nem vádolhatja hűségek el adásával; de a' magok lopáshoz szokott 's külömben is a' borból soha ki nem józanodható lelkek esmérete se háborgatja őket, mert a' pénzt nem kérték, hanem mi el ejtettük: nem-vették, hanem találták; Urok hasznával pedig ők leg kevesebbet törődnek: 's a' bűnöket Gyónás által a' Papjaikévá teszik.

— *Én.* Hogy neveztetik az a' Hivatal?

— *Gróf. Maut.*

— *Én.* Mit értsek ezen a' a matska hangon?

— *Gróf.* Röviden azt, hogy ott lévén Austria és Magyar Ország közt a' határ, Kednek semminémű Hazájabeli neveléseket, terméseket és miveket, Kereskedés végett, sőt annak féltése miatt, maga szükségére se szabad, nagy fizetés nélkül ki hozni; a' Külföldieket ellenben bé vinni nem szabad. Másként, ha valaminek ki vagy bé lopásában érettetik, Jószága vesztésén fellyül birsággal is büntetetik. P. o. Egy pár Magyar Országi Ökör 15 forintokért lépheti által azon lineát, egy akó borért fizet ked egy forintot, 's minden lat dohányért ugyan annyit 's a' t.

— *Én.* A' ménkőt, pedig nálatm egy font aprított dohány vagyom.

— *Gróf.* Vas a' feje Kednek: ha előre tudtam volna, dohányostol együtt le szállítottam volna Kedet a' Hintómrol. Köszönheti Ked a' három húszasnak hogy kár és szégyen nem ért bennünket.

— *Én.* Kettőnek, kettőnek. Nagyságos Uram! tsak annyit adtam azon Kótzipóroknak.

— *Gróf.* Ámbár nem akaratommal, de ott jó helyen gazdálkodott Ked — Ez a' telhetetlenség találmánya okozza, hogy sok Hazánkbeli Jók helyett, külföldön rossz szerekekkel kelletik meg elégednünk, 's viszont Honnyunkban az idegen Jókat nem használhatjuk — Ez a' gátja Kereskedésünknek — 's a' mi legkárossabb, ez maga elegendő mód a' szomszéd Nemzeteknek egymástól való idegenítésére — De hol rejtette Ked el a' dohányát?

— *Én.* (Akkor a' Grófnak ki jelentettem, de most meg nem irom, ne hogy azok a' hitvány publicánusok valahogy meg tudván, kotorászásokkal valakin tsúfot ejthessenek útasításom után. Elég az, hogy annakutánna sokáig háladatossan füstölt pipám a' tiltott dohányból a' kedvező történetnek. Bé vitelét pedig azért nyilatkoztatom ki, hogy ha az Austriaiaknak ennekutánna hasonló jó füstöket nagy orraikkal nyelni szerentséjek lészen, abbéli boldogságokat, két húszasos hitű lelkű *Mautosaik*nak tudhassák köszönni) Mondám továbbá, hogy miért nem választotunk más szabad ki menetelű útát?

— *Gróf.* Hol, 's melyiket? ha tsak a' levegőt nem. Köröskörül mindnyáját hasonló vigyázat őrzi. Minekutánna egy Nemzet ki találta, az egész Európai Keresztyénség egyformává kívánt ezen tekintetben lenni: 's tán ma holnap minden faluban Maut áll fel.

— *Én.* Még egy szót Nagyságos Uram! Boszszúságos velem bánások ez az Idegeneknek jótétemért, hiszen nekik használok én azzal, hogy a' húst, bort, gyapjút 's egyebeket költséggel fáradsággal helyekbe szolgáltatom: annak árrát is pedig, nagyobb részében az ő míveikért és terméseikért ott hagyom.

— *Gróf.* Mind igaz, de még hasznossabb nékiek, ha azért is meg sartzolhatják Kedet, hogy Kedtől venni, 's Kednek el adni méltóztatnak. Ők pallérozottak lévén, nem tépelődnek azon a' gyengeségen, hogy mint éljenek mások, hanem arra vigyáznak hogy inde vagy unde egyedül magoknak legyen a' téjbe mit aprítani. A' gondolkodása módjából ki tetszik, hogy Ked szívében nemében tsupa Magyar, 's ugyan azért embersége 's igasságoskodása miatt szegény — Ezen szók után bé nyele bennünket

Altenburg, 1. melly után következtek,

Regelsbrunn 1.

Fischament 1.

Schvehat 1.

Béts, 1. holis azon éjjel és

30-ikban Bizonyos úti készülétekre és jobbításokra nézve tartózkodtunk.

1-a. Júlii Bétsből útnak eredvén, akkor nap Felső Austriában e' következő Statióink voltak:

Burchersdorf 1.

Sigvartskirch 1.

Perschling 1.

S. Pölten 1.

Mölk 1½.

Hemmelbach 1½, hol azon éjjel meg háltunk.

Itt egy ékes ábrázatú, 's már az Annya tzipőjét a' leg vékonyabb kaptzárais meg viselhető Nánika, a' Konyhában (hol ő, a' mint parantsoló szavaiból észre vettem, de nem sokára maga is ki jelentette, szolgálók Fejedelem Aszszonya vala) velem egy pipa gyújtás alatt meg esmerkedvén, bájoló jelességével, 's maga bátor alkalmaztatásával azt a' tsudát tette, hogy minden Magyaros rá tartásom melletti, nemcsak akkor gyújtott pipámat a' konyha mellett lévő oldal szobában ki szívtam, hanem pipám meg hüléséti vagy fél óráig ugyan ott vártam, és szokásom ellen másodszor is rátöltöttem. Értelmes és tiszta szó ki mondásaiban, nagyobb rész Némettség módjára, az orrát nem beszéltetvén, és sok nyelv tanulásra 's ékes izlésre szükséges ki fejezéseket, egészen ajakaimhoz értetvén: mintegy három órai *Oralis Traditio*-iból szájról szájra adott mézes letzkéiből; többet tanultam németül, mint *Faber*, *Hirschius*, *Pomey*, *Hederick*, és *Scheller* Szótárjaiból, egész életemben; 's valóban azon Tüzes nyelvetske tsudájának köszönhetem, hogy azután az idegen nyelven mindenütt folyvást beszélhettem. Ennek a' Leánykának, leg először is különössen meg tetszett az a' hibám, hogy az *r betűt* természetel selypessen mondom ki; állította, hogy az nekem felettébb illik, 's hogy velem örömet nyelvet tserélne; kész akartva válogatta az *r betűs* szókat 's ki mondásokban követte Belgaságomat: mely tsüfolodásért minekutánna tölem tsókkal és mejje tapintásával fenytetett volna, azután még sokkal inkább meg átalkodott majmolásomban. Fenyegtettem, hogy ha gúnyolásomtól meg nem szűnne, keményebb zaboláló eszközöket vennék elől: nevezetesen emlékeztettem azon módra, mellyel az egyszeri Anglus Lord a' Fáját lopogató Leányt Büntette: de a' törvényemmel tsak bűneinek számát szaporítottam. Melly példából láthatni, hogy *Cornelius* Elől járó Beszéde szerint, mindenütt és mindenkor, a' közönséges szokás teszen valamelly tselekedetet diszessé vagy illetlenné; következőképpen a' *Nagy Friderik* mondásaként: *De gustibus non est disputandum*: Az Izlések felett nem kell versengeni.

Annakutánna mind méjjebb bátorságba merülvén, sokszori reám tekintései 's mosolyodásai után, arra mert inteni, hogy a

bajuszomat kászáltassam le, azt adván indító okul, hogy az által magamat a' nézésnek tiszszerte kívánatosabb tárgyává tennem; sőt úgy sokkal is bővebben fognám a' Német Országi mézet kóstolni, mivel az ő Nemzetébéli méhek, a' sima szájakra örömesfebb repülnének, nem bírván mind egyaránt az ő türedelmével és bátorságával — Ámbátor az efféle kellemetes tanátsbeli Személyeknek hibás javaslásaitis, gyakran fogatosokká teszi bennünk, a' mi Nemünknek Ő irántok valo természeti hajlandósága: mindazáltal elégtelennek tetszvéen előttem, 's tsupán egy estvéli nyalánkságért méltánis, az ő oka arra, hogy az által olly Nemzeti szokás ellen el követendő meg botosáthatatlan bűnre engedjem magamat bírattatni: tehát inkább az ő Potifárnéi késértetének Józsefi áthatatossággal ellent állottam, azt felelvén, hogy Ő Szépségének rólam érdemem felett való gondoskodását, melly szerént formám lehetőbb ki tsinosításának 's magam hathatóssabb kedveltetésének módjára oktat, tanítványi tsokolódzó háladatossággal köszönöm, de ez úttal azt hasznomra nem fordíthatom; mert

Egy az, hogy természetemmel ellenkezik az a' puhaság, hogy magamat mások szeméért piperézzessem;

Más az, hogy az én gondolkodásom módjával meg nem egyez, magamat egyebek előtt személyemben olly móddal kedveltetni, a' millyennél fogva magamnak nem tetszeném;

Harmadik az, hogy a' bajusz nekünk, mint férjfiaknak, az Aszszonyi Nemtől külömböztető jelünk: mint Magyaroknak pedig Nemzeti ékességünk lévén, (vagy ha: szintén motskunkis; kötelesebb vagyok magamat Nemem és Hazám eredeti kényéhez, mint más Idegenek erőltetett izléséhez alkalmaztatni: anynyival is inkább, mivel Amannak anyai kebelében élni halni, emezeknél pedig tsak látogatólag kívánok szélylyel tekinteni;

Negyedik az, hogy valamint ő nálok az r betűnek selypes ki mondása kellemetes hibának tartatik: úgy ellenben nálunk a' kopasz orrallya dísztelennek ítéltetik, és én a' miatt otthon a' *Korts Magyar* nevezetet viselni éppen nem kívánnám;

Ötödik az, hogy én tellyességgel ellenkezőleg lévén meggyőztetve annak szépségéről, a' mi ő előtte rútnak tetszik belső érzésem ellen való jó tselekedetre nem lehet 's nemis akarok kényszeríttetni;

Hatodik az, hogy a' garasos Német Borbélyok, egy átaljában, a' poltránális alább, sőt a' beretvájoknalis kevesebbé értenek a' beretváláshoz; úgymint a' kik tsak harmadfél napi sarjú szakállatis nem tudnak betsületesen le takarítani; következésképpen nem lenne bátorságos őket egy öt esztendőss bajuszba bele állítani, külömben félhetnék, hogy ezen mostani meg dült fű forma bajusz helyett, serte módon álló szőrrel tarlósitanák meg 'az orrom allyát;

Hetedik és utolsó az, hogy a' bajusznak az ékesség mellett hasznais vagyon; külömben a' maga míveiben haszonra vigyázó bölts természet, azzal a' felső ajakat meg se prémizte volna — Azt tehát nem tellyességgel le koppasztani, hanem inkább a maga szükséges és illendő szélében hosszában tartani köteleztetik az okos ember.

Ezen prédikáziómmal annyira meg elégedett az én szerelmes Halgatóm, hogy nem tsak a' bajuszomat lábán engedte maradni, hanem ígérte is, hogy egész ott létemben reám kedvetlenül nem fog tekinteni; sőt magát arra a' Nemzeti türedelemre ajánlotta, hogy ennekutánna senkit a' maga bajusz iránt való vallásából ki téríteni nem igyekszik; 's azonkívül a' jeles Ifjú Jövevényektől való irtózásatis, bár külömben bajuszosok lesznek is azok, többé érezni nem kívánja — Ebből látnivaló hogy a' rendesen és világosan (etiamsi de lana caprina^o) mondott szó, győz és szelidít. De nemis hosszassan boldogíthatta volna szégyenkét, a' kopasz ajakaimról nyalandó gyönyörűség is, mert

2-a Julii, egymásnak örökre jó egészséget kívánván, tovább útaztam, e' következő Helyeken által:

Amstetten 1.

Strengberg 1½.

Ens 1.

Kleine-München 1.

Wels 2.

Laubach 1.

Unterhaag 1½. E' volt végső Statióknk Austriában. Azután Bavariában az első:

Ried 1.

Altheim 1½.

3-a Julii következtek ezek:

Braunau 1.

Marchl 1.

Oetting 1½.

Ampfing 1½.

Oberhaag 1½.

Hohenlinden 1.

Parschaf 1.

München 1. Deákul, *Monachium*. Ez a' Bavariai Fejedelemségnek Anya Városa, a' Választó-Fejedelemnek rendszerént való Lakó-helye ámbár az jobbadán *Nimfenburg* nevezetű Mulató Városában, *Monachium*hoz egy órányira, szokott tartózkodni; melly Város, ha a' nevét valósággal viseli, az izlés Jupiteri.

^o) »De lana caprina: Deák példamondás, olyankorra illő, midőn valaki csekély dolgon tépelődik, vagy fontosság nélkül való Tárgyat vitat, a' mikre a' Magyar azt szokta mondani: Kisebb gond is nagyobb annál«. (Lásd MÁTYÁSI: Kalászkaparék 215. l.)

Itt szállottunk az *Arany Szarvasnál* a' belső Városban, mely Vfogadóban különösen meg tetszett nekünk az a' rendes szokás, hogy az Asztalnál Férjfi szolgák helyett, ékes termetű ábrázatú és öltözetű Leányzók udvarolnak, kik szemet tsiklandoztató tsinosságokkal, kellemetes szűnyog hangjaikkal, serény és tiszta szolgálatjokkal, sokkal nagyobb étel kívánást és vidámságot (mellyek az étkeknek leg ízet adóbb fűszerszámai) szerzenek a' Vendégekben. mint, tisztességgel említvén, a' Kelnerek, kik többnyire szennyes szeles és goromba viseletűek; annyiban pedig mind Antikristusok, a' mennyiben nem a' vizet változtatják borrá, hanem a' bort vízzé — Ugyan a' fellyebb dítstért Szép Tseléd teszi, a' Külön Szobákbéli Vendégek körül is, az egész huszonnégy órákban kívántatható akarmelly szolgálatokat. Illyen Személyeket nyoltzig számláltam, 's azért még sem tapasztaltunk ottan nagyobb drágaságot mint egyebütt; nem úgy mint Pesten, a' hol ha valamellyik *Herr Virth* egy vagy két *Ganime-äissát* tart, azokhoz bíztatván, a romlott vagy fele viz borát, leg alább annyi krajtzárokkal fellyebb méri — Távol légyen pedig az is, hogy valaki a' fent írt Arany Szarvasbéli Müncheni Leányokat Ringyóknak vélje, mert azok, a' parasztságtól meg válva, mind Magyar Menyaszszonyi szemérműek, és úgy is betsültetnek, mintha az érdemes Vfogadás Urnak saját Kis Aszszonyai volnának. Avagy tsak én semmi rosszszat körülök nem tapasztaltam.

A' következendő napot ottan töltvén, a' Várost meg nézgettem; Nagyságánál nagyobb a' kiessége, lakásra kellemetes, és egészséges helyeztetésű, épületeire nézve pedig Béts és Pest Buda után méltán tehetem — El jártam annak nevezetesebb Helyeit, úgymint a' Fejedelmi Házat, Mulató Kertet, Fegyver és Kints Tárt, 's az Udvari Kápolnát — Az épületben figyelemességet érdemel egy Tornázt, melly Dédalusi elmésségével ki vagyon rakva külömbféle virágokra 's színekre apró Tsigaházakkal — A' Szobái arany varrású bársony szőnyegekkel lévén boritva, arannyal tapasztottaknak lenni látszanak; minden házi eszközök, drága értzezből kövekből fákból alkottattak, egyszóval az egész palota belől a' Királyi pompáig és fényig kevély — A' Fegyver Tár sokkal tágasabb és rakottabb mint szép, de tsak ugyan egy Választó Fejedelmetskének több, mint az ember látatlanba gondolná. Midőn annak Gondviselője egvet mást mutogatna, tudakoztam, ha vagyon é benne Magyar kard is? Azt felelte hogy *nintsen*. Hát, mondám, miért nem fogtak ott egynehányat akkor, mikor leg közelebb a' Magyarok Maria Thresia Perének el intézése végett Baviariát meg látogatván, Nagy Sándorként oldozgatták a' Successio⁷⁾ Gordiumi Tsomóját? *Azért*, úgymond, *mi-*

⁷⁾ MÁTYASI Münchenben járta előtt ötven esztendővel foglalták el azt a várost magyar pandurok, huszárok, az örökösödési háboruban. (M. G.)

vel nem a' markolatjával hanem élivel hegyivel nyújtották. Ugy vettem azonban észre, hogy az ő akkori sérelmeket már az idő megörvösölte, és annak emlékezetét a' feledékenység bé bőrdzötte, mert még nem igen régibenis ottan olly gyűlölséges Fene vadnak és rettentő nevezetnek tartatott a' Magyar, mint hajdan Rómában *Hannibál*, kiről a' mondatik, hogy ha a' siró gyermeket így ijesztette az Anyja: *Fattyú! halgass, jön Hannibál!* féltében a' sirást el hagyta: most ellenben minket egész bámulással, szeretettel, tisztelettel fogadtak — A Kints Tár ritkaságainak leírására napok, és az árroknak fel vetésére könyvek kívántatnának. A' széles világ gyönyörűségeit fel csemegéző szemnekis volna abbah az egyszeri jól lakásig mit enni, és a' drágaságokon legelésző bámulásnak is minn kérödzni az el fáradásig — Az Udvari Kápolnában alig találunk helyet és rendet, a' hová 's miképpen rakosgassák a' töménytelen szent tzifraságokat. Láttam ott olytán apró remek darabokat, melyek nagyító üvegen által szemvakító és ember életét magokra tékoztató mesterséggel metszettettek: de nevezetessen a' Templomi ritkaságok közt történetből szemembe tünt egy Ereklve, mely iránt tett kérdésemre azt felelte a' Gondviselő: *hogy az Nepomucenus Sz. Jánosnak, a' Vizek birodalmában Neptunus Örökösének tsontja volna, 's ámbár kitsinyis; mindazáltal milliónál fellyebb betsülletnek azon drága szerek melyekbe foglalva tartatik: életében, úgymond, az egész ember ennyit nem ért.* Mi ezen ő mondását, mint Bavarusét, azt is pedig Templom emberéét el halgatva bámultuk: és szállásunkra térénk, a' fennt meg írt Leánykák által meg terített asztalhoz.

Még egy tsudálatos szokást tapasztaltam a' falusi paraszt épületek módjában, mely majd egész Bavoriában közönséges. tudniillik, hogy a' Cserepezésen fellyül szál deszkákat nyújtogatnak végig, és azokat le szegezés helyett nagy kövekkel nvomtatják meg, mely miatt igen lapos málé fedeleket tsinálnak házaiknak. Noha ugyan ezt a szokást, minthogy okát kérdeni el mulattam, átaljában ostobának mondani nem merem: mindazáltal nevetségesnek tetszett: és ha valamelly Bavarusra meg boszszonkodtam, tsak azzal szidtam, hogy *a' zsidelszege hulljon fejére!*

5-a Julii folytattuk útunkat im e Statioón:

Swabhausen 1½.

Eiratsburg 1½. és e' volt utolsó Bavoriában. Onnét érkezünk a' Schwáb Földre, hol első ló változtató Helyünk vala

Augsburg 1¼. deákul, *Augusta Vindelicorum.* Ez egy Német Birodalmi Szabad kereskedésű roppant Város a' Lutherána Valásnak eredeti Honnya, mellyről *Augustana Confessionak* nevezetik, 's a' hol mostanis az az uralkodó. Ebéd kedvéért meg állapodtunk a' *Három Királynál.* de mindjárt az asztal mellől szekérbe kelletvén ülni, ottan semmit nem tapasztalhattam: hanem minthogy éppen Országos Vásár vala, híréért egy páltzát

vásárlottam és attol fogva hordoztam Birodalmi, de az ebeken, és néhány kutya nélküli ebeken kívül, senkit nem igazgató páltát kezemben. Továbbá

Zusmerhausen 1½.

Pünzburg 1½. Itten míg a posta ki 's be fogott, egy bútyoros vén aszszonytól, holmi aprólékos jeles tsont miveket vettünk, olly tzállal, hogy azokkal majd otthon az Urfiaknak 's Kis Aszszonyoknak kedveskedünk: de beléjek vesztettünk, a' mint alább ki fog tetszeni.

6-a Julii, Utunkban estek ezek:

Ulma 1½. Ez is Birodalmi szabad 's gazdag kereskedésű város. Tövében folyik a' Duna, de még ottan tsak Dunátska, mert igen kartsú mint a' kígyó a' farka felé: nemis tsuda, mivel annak forrása ezen Tartományban *Doneschingánál* vagyon, és még eddig nem igen tehetős jobbágy Folyóvizek szaporítják adjokkal Uralkodó Folyamatját. Tudni kell tehát, hogy a' Duna eredetére nézve Sváb születés, szegényen jön Magyar Országra, és ott gazdagszik meg, mint egyéb Hazája fiai is szoktak.

Westerstetten 1.

Geisling 1.

Göppingen 1.

Blockingen 1. Itt foly el a' Necker vize, mellyen által egy tsupán egy bolthajtáson álló fa hid vagyon. Ezen viz mentében terem, az az emlékezetes és valóban is meg lehetős *Necker-Wein*.

Stuttgard 1. Erről a' ditső Városról, ha többet nem szólnék is annál, hogy ez a' Vürtembergi Hertzegségnek, annak az Európai Jupiternek és Mársok számára Júnókat és Vénusokat termő Tartománynak⁹⁾ Anya Városa: tsak anynyibolis ki-ki képzelhetné, minémű lehessen annak a' maga különös Üríságáról nevezetes Fejedelemnek lakó helye. Az ő Studgardi Palotája, olly egyenlően vetélkedik a' Királyiakkal, hogy ha nem győz is, avagy tsak amazoknak ditsőségétől, a' maga fényét nem tsak el nyelettetni nem, de tsak meg homályosíttatni sem engedi. De a' mi több, vagynak ugyan azon Hertzegnek, Stuttgárdhoz közel, egy *Solitud* nevezetű Kertje, és ugyan attol mintegy két órányira, egy *Ludviksburg*, nevű mulató Városa. Mi azoknak kedvéért egy napot késvén, azt azoknak látogatására reális költöttük a' legnagyobb nyereséggel. Mert láttuk azt a' Kertet, mellyet a' Föld gyönyörűségeinek 's kies helyeinek búvári, az egész világra mernek vetni; ha a' mesterség a' természetet tökéletesíti, ehez képest az Ádám Paraditsoma tsak közönséges Ómás Szívás lehetett: a' lehetség magosságára hágott Kertészi tudomány, semmit ebből ki nem felejtett, a' mi egy emberi ész 's kéz által készülhető Elyseumnak tökéletességül tulajdoníttathatik: itt lehet szemlélni,

⁹⁾ Célzás arra, hogy FERENCZ császárnak akkor már elhalt első felesége WÜRTEMBERGI hercegnő volt. (M. G.)

melly bámító formákba tudja mintegy önteni a' plántákat, és melly hitel felett való kötelességekre erőltetheti a' vizet, az azokon uralkodó emberi böltsesség: egy kívül belől Felséges palota, abban annyi számtalan ezrekbe került házi eszközök, egy muzsika mesterhez foghatólag clavirozó óra, egy háromszáz nyolztóra készült pompás istálló (hol minden ló faránál az oszlophol, egy egy fábol faragott de igazi szarvakkal ékesített Szarvas fő nő ki nyakastol, a' szájából zöld Szarvas nyelvű fű levele nyúlik ki, és a' lónak neve azon írva olvastathatik) 's több efféle Dáriusi készségek, tsak nem a' bámulásnak só bálványává változtatják a' nézőt — Láttuk továbbá azt a' várost, mellyről bátran azt mondhatni, a' mit a' Zsidók Jerusálemről: *A' Nagy Hertzegnek Városa, mellynek e' földön nints mássa.* Meg vallom, hogy a' gyönyörűségeitől érzett elragadtatásomban, tsak nem azt mondtam Sz. Péterrel: *Tsináljunk itt hajlékot.* Egyszóval ezek olytán új kapuk, mellyekhez velünk együtt minden erre utazók méltán álmélkodó borjúk lehetnek. Ne vélje pedig senki, hogy ezek nagyító üvegen által mondott magasztaló beszédek légyenek, sőt bizonyosokká tehetek az iránt mindeneket, hogy akarmelly fennt pengessemis én a' ditséretnek húrjait, azokat valóságos érdemekkel mérközhető hangonis tsak alig, annál inkább pedig magossabban, éppen nem rajzolhatom.

Itt Stuttgárdban szállottunk a' *Zöld ház* tziemerű Fogadóhoz. Történt hogy egyszer az ablakon ki tekintvén szemembe tűnt az útszán egy pár Magyar Huszár köntösben öltözött ember. Örömben tsak nem az ablakon repültem hozzájuk, a' midőn hirtelen meg láttam, hogy térden alol, a' mint a' Strinf kötő szorítja, vastagabb a' szárok mint a' tzombjok: mellyből azonnal észrevettem, hogy nem földieim, hanem tsak udvari pompa kedvéért magyarosított állortzák légyenek.

El indulásunk alkalmatosságával, a' Kelner, a' mint ki fizettem, siettemben a' vissza adásban egy forintig meg tsalt. Pusztuljon ki a' költségből annyira, hogy az egy pénzt se fizethesse meg koldulás nélkül! Káronnak,⁹⁾ a' Styx partján kóborlandó hamis lelke!

8-a Julii, a' Statióink voltak:

Entzweigen 1½.

Knittlingen 1½.

Bruchsal 1½.

Viseloch 1½.

Heilberg 1. Deákul, *Heidelberg*a. E' még Hazámban esmeretes Hely volt előttem, a' benne lévő híres Académiáról, és arról

⁹⁾ »Káron, a' költemények szerint volt Pokolbeli Révész, a' ki a' megholtaknak Lelkeit a' Stiksz vizén, melly a' más Világra mentekben utjokba esett, egy kopott Ladikon 's darabját egy egy pénzért által szálította. Azon Rév-bért a' Halott szájába szokták temetéskor tenni.« (Lásd MÁTYÁSI: Baráts. 118. l.)

hogy a' Reformatusok Catechismusának hazája — Későn érkezésünk és korán indulásunk miatt, nem leheték tiszteletére ama Trójai faló tsuda társának, annak a' pokol öblü hordónak, mely, a' mint nem is tudom hol 's kitől hallottam, 3000 akós. Ha való, tehát az, egy olly sok világi Böltsek 's papi Tudósok Athenásába méltán illő edény a' nagyságáért, de bor bőségére tekintvén, inkább Magyar mint Német Országba való volna. Egyébbaránt, *fides sit penes auctorem*: én inkább annyi akó hittel el hiszem, a' mennyi seprő nélkül bele férne, mint többször látására mennék — De halljuk tsak, mint jártam itt, a' történet igaz: Nap enyészet előtt valamivel érkezünk Heidelbergába, 's bé szállunk a' *Három Szeretsenhez*: én hogy a' világosságot megnyerjem, azonnal elindulék a' városban szélllyel tekinteni; azonban addig bódorgok, hogy el setétedett, és én el tévedtem; tapasztalván, hogy a' nyomomon vissza menni nem tudok, kérdem egy körüllem sompolygó, 's a' mint utóbb ki fog tetszeni tőlem Filialis 'Stola fizetést reménylő Pendelbergaitól, ha vallyon jól tzelezok é a' Három Szeretsennek? Azt felelé, hogy nem szintén jól, de majd itt 's amott erre meg amarra térjek; külömben, úgymond jobb leszsz el vezetnem az Urat, úgyis útamban esik: azzal karon ragad 's megyünk: távol esvén már a' hely, sokféléről beszélgettünk; tudakozódott öis egyről másrol egész maga kedveltetésével: erőltetve nevetett a' minek nem kellettis; szántsándékos el erőtlenedésében reám dölöngélt, hogy a' költsönös reá dölést velem meg kívántassa: egyszer meg állit mondván: Ime itt a' Nagyságod szállása! én köszönni kezdém kalauzságát és bútsuzni: akkor az én Vezér-tsillagom engedelmet kére, hogy ne nehezeltsek ha valamit jelent; vélvén hogy talán további mulattató társaságával fog kínálni, tsak bizvást tesszen parantsolni, felelém; ő pedig, méltóztatson úgymond az Ur, fáradságomért valamit ajándékozni; el álmélkodtam reménytelen fel tételén az én Dámámnak, annyival inkább hogy útját arra lenni mondotta; de vévén észre: hogy pénzre és bizonyossan nem kéz tsókolásra, vagy egyéb ollyas sovány matériájú udvariságra volna szüksége, tiz krajtzárig a' markába rezeltem, 's azzal ő, tudja hova, én pedig mi hozzánk, el ballagánk. A' szeg, mint szokták mondani, a' zsákból, de a' szükség látom a' selyenbőlis ki üti magát.

Ezen várossal együtt, Schváb Országotis el hagyván, által menénk más nap a' Rajna mellyéki Kerületbe, a' hol következett:

9-a Julii:

Heppenheim 1%. Ezentúl pedig mindjárt értük a' Hassiai Land-Grófságot, a' hol első Statiónk vala:

Darmstadt 1%, mellyet végezetre követett a' kergetett tzel.

Frankfurt. 1½. Ide érkezvén, és a' kikhél illelt magunkat jelentvén, azonnal szállásunkra vezettettünk, melly számunkra,

valamint más ki jelelt Idegenekéreis, az Udvar rendelkezésből előre ki volt jegyezve. Nevezetesen a' mienk, *Barrfüsser* nevű piartzotskán, egy *Feit* nevezetű gazdag pénzváltónak Házában vala. Annak volt egy *Christiána* nevű jeles leány Húga, kit én egynehány könnyen múlókká tett napjaimért, annyira bűstültem, hogy ha a' Kótyavetyés Bátsi, azt pénz helyett tiszteletre és szeretetre tartván, kótyavetyélte volna, nem reménylem hogy az árrát valaki nálam fellyebb verte volna. Reggeltől estig tudakozgatta szükségünket, és nem kívánt szolgálatainkat is kötelességeivé tette: nekem az időt alkalmatlanolta, a' Várost együgyűítette, 's a' bennülő életet annyira meg kezdette velem kedveltetni, hogy tsak nem ház őrzőségre szántam magamat, míg egyebek látásokkal legeltették szemeiket. Azonba tsak ugyan gondolóra vévén, melly rút lenne Rómába járni és Pápát nem látni;

Mindjárt más nap első gondomnak tartottam a' Várost körül tekinteni, mellyis polgári állapotjára nézve Birodalmi Szabad Hely; minden ki gondolható Kereskedésnek Fészke: a' Társaság maga tart magának a' belső vigyázat és bátorság fenn tartására, mintegy 700 főből álló fegyvereseket: a' Város egészen körül van kő fallal és víz sántzal kerítve, ezeken kívül kies sétáló úttal és két soros eleven kerítéssel, ki vévén azt az oldalát mellyet a' Ménus vize mos; Külső Városai nintsenek (ha tsak azt a' részetskéjét, mellyet egy felől a' Ménus el szakaszt tőle, annak nem nevezzük) hanem azok helyt körös körül kies kertek, ezekben pedig annyi 's olyan épületek vagynak, hogy szintén várost ábrázolnak, és a' városbelieknek többnyire háibái alkotmányaikat, újj ízlésű formáikkal fellyül haladják: töviben folyik, a' mint előbbis említém, a' fakó Ménus, egy akkora termetű folyóvíz, mint a' mi Tiszánk; Szép ezen szemlélni a' *Vízi-Fiackereket*; vagyis azokat a' számtalan apró hajótskákat, mellyek az által jövő menő sokaságot hordozzák; de leginkább érdemli a' figyelmet, sőt érdemlené a' vele éléstis, egy rendkívül nagy hasznú eszköz, a' minéműt annak partján kettőt láttam, mellyek által a' legnehezebb portékák is, könnyen 's kevés emberi segítséggel, szekerekről vagy partrol hajókra, és hajókról a' szárazra néhány szempillantások alatt rakattatnak; egy illetén alkotmány ennyiből áll, hogy a' parton építetik egy gömbölyű kő épület, abbol az égfelé nyúlik egy erős gerenda a' mi kút gémeink módjára, arról ismét ostorfa formán ereszkedik lefelé egy erős lántz, melly a vége felé négy ágra oszlik, és mindenik ágnak egy körme vagyon, hogy az emelni való terhet azokkal meg ragadhassák; belől pedig az épületben, kétféle mozdító erő vagyon, egyik tsiga által megyen véghez, melly is a' gerendát egészen körül fordíthatja; a' második pedig egy deszkából készült nagy abróns által, mellyben két német tipeg topog előbb odább petsenye forgató kis ku-

tyák módjára, és ez arravaló, hogy a' lántzot a' szükséghez képest alább ereszsze vagy fellyebb tekerje. Ha a' mi Dunánknál ilyenek állíttatnának fel, nem telne Kereskedőinknek olly Herculesi munkába, annyi emberek és igás barmok meg erőltetésébe, 's olly temérdek idő és költség vesztésbe, portékáiknak ki 's bé hurtzoltatása; de nekünk ebben is mint mindenben tsak ez az értelmünk: *Maradjunk a' régi mód mellett.* Egyébbharánt

Még ez ideig a' Városban egyébb újság nem láttatott, a' koronázáshoz való készüléseknél, néző helyek tsinálásánál, és a' Jövevények nyűsgő sokaságánál. A' Császár választás 5-a Julii még oda érkezésünk előtt meg esett, a' voksoknak a' mi Királyunkra mindjárt és önként lett meg egyezésekkel. Tizenegyedikben napnyugot tájban meg érkezett a' koronázandó Felsőg, minden pompa és cleibe való rendes ki sereglés nélkül. Igyekezett ugyan a' hírnek első fittyentésére rakásra rohanó nép, eleibe zúdított agyig érő Vivátjaival, annak a' maga természeti nap enyészetekor támadó polgári Napjának futását lassítani; de a' kedves Fejedelem alatt szaladásnak hevült lovak, és egymást kérédekény forgással űző kerekek, repülő sebességgel ragadták el őtet, a' sokaságnak újságra éhezett szemei 's eget hasogató köszöntései elől a' szokott Császári szállásra. Mindjárt más nap *Aqvisgranumi-Kanonokká* választatott, és ahoz tartozó kötelességeire meg esküdött. Végre el jöve 14-ik Julius, a' Koronázásra határozott Öröm Innen: már ekkor idején reggel annak szokott útszáin és piartzain ki sereglett a' Hadi 's Polgári Katonaság, mindenik a' maga rendes pompájában és muzsikáival, várván a Ceremonia kezdésének óráját; 8 óra felé, a' Papi Választó Fejedelmek, a' Világiaknak pedig Követjei, 's egyébb Fő Rendekek fel gyülekeztek a' Császári szállásra, és onnét 9 óra tájban el indultak a' Koronázó Templomba ollyforma rendtartással mint nálunk; Ő Felsőge lovaglott egyedül, egy 4 személyek által feje felébe tartatott drága készületű Superlát alatt, a' Követségek hintókon, a' többi késérő sereg pedig gyalog ment; az ékességen kívül hasznais lett a' szép ernyőnek, mert olly vakmerő zápor esső támadt, melly az egész pompás készületű Sokaságot hátorkodott meg áztatni: a' Koronázó Személly a' Moguntziai Érsek vala: végeződván ott benn a' Szent Szokás, Ő Felsőge, mint már fel kenetett Császár, koronássan és ahhoz képest öltözve késértetett a' Város Házához, melly *Rómernek* neveztetik: ott evett az egészen sült ökörből, 's a' meg esvén Szállására vitetett; az egész pompa alatt négy izben hirdették az ágyúk tűzes nyelven az újj Császár iránt való tiszteleteket: valamint a' nép úgy szintén a' pompa is csekélyebb volt a' Magyar Országínál, ki vévén 9 hintókat, mellyek mintha merevén aranyba lettek volna mártva; azonban annyi számtalan Nemzetek és Viseletek közöttis, leg inkább a' Magyar pompa köntös ragadta magára a' bámulásnak szemeit, töltelekjére pedig

a' tisztelet és kedvelés indulatját; a' Koronázás Inneplése, több olyankor szokott örvendeztető mulatságokat nemis említvén, egy gyönyörűséges, de tsupán tsak Eszterházy Hertzeg szállásának épületén ragyogó meg világosítással rekesztetett bé; még pedig olyannal, melly előttemis, a' ki már az afféléknek el unt látása miatt, szintén resteltem eleinten, a' Rénusi 's Malagai vén borokkal a' Koronázás örömeire tartott Laudamust félbe szakasztani, utóbb egy pompák egére újonnan fel tetszett Tsillagzatnak látszott, a' maga mesterséges készülétéért; hát még olyanok, a' kiknek bortol gőzölgő szemeik a' Herschel égvisgáló tsójénél is netalám nagyobbbat mutattak, 's a' ragyogást hármaztatva is szemlélhették, mitsoda mennyei jelenésnek nem képzelték lenni, mint meg annyi nem tudom hanyadik égbe ragadtattak. 15-ikben ki aludta magát a' sok virasztás miatt laposakat pillantó pompa, de más nap ismét fel serkent a' Frankfurti Lakosok hódolásának alkalmatosságával, mellynek estvéjén ugyan azon Világosítás ismét mindjárt nap nyúgot után fel virradott.

Ekkor szerentsém vala meg esmerni a' Német Birodalombéli Fő emberek közzül e' következőket:

Friderik Károly Jósefet, Moguntziai —

Clemens Venceslaust, Trevirisi —

Maximiliánt, Colóniai — Papi választó Fejedelmeket;

Johannes Maurit, a' Pápa —

Hertzeg Eszterházit, a' mi F. Királyunnak, mint Tseh Ország Választó Fejedelemnek —

Frantz Albert Leopold-Oberndorf R. Sz. B. Grófot, mint a' Bavariai V. Fejedelemnek XVI-ik Carolus Theodorusnak —

Heinrich Adolph Schönberg R. Sz. B. Grófot, mint a' Saxoniai V. Fejedelemnek Fridericus Augustusnak —

Ludvig Fridrik Beulvitz Barót, az Anglus Királynak III-ik Györgynek Hannoverai V. Fejedelemnek — és

Hertzeg Sackent, a' Burgus Királynak mint Brandenburgi V. Fejedelemnek — Követjeit.

Ugyan ezen alkalmatossággal, külön napokon szemléltem Frankfurton keresztül menni, egy gyalog, és két Magyar Huszár öltözetű Lovas Burgus Regementeket a' Frantziák ellen. Az egész Német Birodalomban majd minden Uralkodó Fejedelmetskének vagynak több vagy kevesebb Magyar Huszárt majmoló katonái: de tsak annyira külömböz a' mondva tsinált Magyar a' születettől, mint a' Fa kép az eleventől; nints far; a' derék kolbász; a' nyak görnyedt; a' láb pipa szár; és a' mint gyermekségektől fogva a' strinfkötő el fonnyasztja, a' tsizmán fellyül vékonyabb. A' Burgus nép mindazáltal eleven, villámlás tekintetű és hadra termett legényekből áll; Magyarokis felette számoosan találkoznak közötté, kik tsak ugyan annyira ki is tetszenek, mint a' fiastyúk Tsillag a' tsirkéi közzül.

Meg kell jegyezni, hogy az egek bádoggját talán sok helyt bé horpasztotta, 's az útjában eső magosságbeli testeket helyekből fére nyomta, az a' magasztalás, mellyel a' Frankfurtiak, a' Magyaroknak jó hírét hevét emelték, Fejedelmek ditsősége mellett tett áldozatjaikért, ő hozzájuk való nyájas le bortsátkozásokért, és a' leg pallérozottabb Nemzetek fogásaikkal vetekedő magok alkal-maztatásiért, 's ők tudják jobban még mi több effélékért; de énis tudom, különösképpen, engemet miért kedvelt a' *Christina*; hogy Olvasóm balul ne vélekedjen, tsak ki is mondom, hogy a' Magyaros Forma-ruhámért; osztán meg azértis, hogy ötet Frankfurt egyetlen egy Angyalának szállítottam; pedig már most háta meg-gé meg vallom, hogy ő nem volt annak éppen a' Helenája, 's az-ért méltán nemis egyedül maga nyerte tőlem 8 huszonnégy órák alatt az említett nevezetet.

Végezetre, miképpen bortsátották légyen el a' Frankfurtiak Ő Felségét, 's a' több Fejedelmi és Fő Méltóságú Rendeke? nem tudhatom; mert egy nappal elébb úgymint

18-a Julii, meg fogadván egyet a' fellyebb említett Neptunus Dilizsánszai közzül, Moguntziának indulánk a' Ménuson. Ekkor mulatsághol és tanulás kedvéért, tenyereim fel hojagzásáig eved-zettem, sőt a' példa beszéd szerént, itt is, mint mindenütt és mindenben kárán tanul a' Magyar, mert az evező lapátot el törtem 's fizetnem kellett; de bezzeg a' hajókázás mesterségében olly töké-letességre jutottam, hogy ha Káron az Elyseumba mentemben Pa-linurusként a' kormányrol a' Stixbe találna tseppenni azonnal Eneássá¹⁰⁾ lehetnék; sőt a' mi több, ha a' Stix partján valami heverő tsónakot kapnék, nem is fognám neki a' harmintzadot fi-zetni.

Dél tájban *Höchst* nevezetű Helységhez érkezvén, ebéd kedvé-ért ki kötöttünk; míg ahoz készültek meg nézegettem *Bolongáro* nevezetű Olasz Urnak Herczegi Házát, melyben portubák műhely és dohány áruló Boltok vagynak, az épületben templomis vagyon, mellynek homlok kővén ezen Sz. Irásbéli Helyből: *LoCVs Iste DoMVs oratlons VoCabltVr*: minden erőltetés nélkül tsupán tör-ténet szerént ki jön azon alkotmány építésének esztendeje, az 1774. Valóban olvasva el mehet a' tsudák között, a' tubákos orrok és pipa füstök után oly barom épületet tenni; és valamennyi föld Irántsérozó Deák, Falusi Notarius, és paraszt bíró volt most egy-nehány esztendeje Magyar Országban, mindnyájoknak is dolgot adna fel vetni, hány szippantat tubák 's pipa dohány árrából gyúlt azon Summa mellyben annak építése tölt; ámbár azt is tud-ták találni, hány nehezék széna leszsz a' határjokon, akar terem akar sem.

¹⁰⁾ »Palinurus volt Éneásnak Trója el-pusztulása után a' tengereken tett bujdosásaiban kormányossa, a' ki midőn történetből a' tengerbe ki-esett, és oda holt, volna, maga Éneás állott helyébe a' kormány mellé.« (Lásd MÁTYÁSI: Semminél T. Val. 278. l.)

Jól lakás után tovább folytatván útunkat, vagy igazábban, az útunk folyván alattunk, nap nyúgot tájban a' Ménus, éppen Moguntziával által ellenben a' *Rajnába* taszította hajónkat, hol Neptunus pihent habokat adván alánk, egy fertály mulva kikötő parthoz jutottunk, és Moguntziának Schippen nevű Vendég fogadójába bé szállottunk; szerentsénk hogy nem későbbben, mert mindjárt a' szárazra történt ki lépésünk után oly szélveszes fergeteg támadott, melly miatt a' fenekével fel forgó Rénus habjai, tzigány kerekeket hányni, vagy ballagó kóró módjára karikázni látszottak: nekünk pedig a' kis úszó szerszám, bizonyossan leves osztló fa kanállá vált volna.

Moguntzia, maga nevét viselő Papi Választó fejedelemségnek Anya Városa, ha tsak a' mostani háboruban *Kakasok szemetjévé*¹¹⁾ nem fog válni. Egy oldalát mossa a' Rénus, és az azzal egy folyóvízzé váló Ménus; melly mindazáltal, a' mint a' hajózók beszéltek, 8 mértföldekig különbözteti meg magát téglá színű vizével a' szőke Rénustól: ugyan tsak ő a' feleség, és a Rajna a' férj, melly Moguntzia 's Cassel között, az én lépésemmel 150-el szélesebb, mint Buda Pest között a' Duna és ezen is hajókon álló hid van, mint ott a' Dunán. A' Város régi, nagy, és erős; a' Könyv nyomtatás mesterségének, nagyobb rész Tudósok ítélete szerint fel találó helye; ámbár az iránt más Várossal máig is fenn álló pere nagyon — Oda érkezésünkkor a' bástyáit ágyúkkal spekelve találtuk, mellynek okát mindjárt másnap tulajdon mennydörgéseikből meg értettük, a' midőn tudniillik 19-a Julii, dél előtt a' F. Császárt, délután pedig a' Burgus Királyt, azoknak fület síketítő köszöntései között bé jöni láttuk. Az első szállott a' Fejedlem palotájában, a' másik pedig ugyan annak *Favorite* nevezetű Kertjében: hol nekemis szerentsém volt a' Burgus Királyt nem tsak látni, hanem magános Vivat mondással tisztelni, mellyet Ő Felsége kétszeri maga meg hajtásával viszontagolt. Ha ki tudakozza azon Fejedelmek öszve jövésének okát, azt gondolom, hogy a' volt a' mi harmadidén a' *Pilnitzinek*: de már azt senki se kérdje, mit végeztek, mert azonnal én is vissza kérdem. Azt az egyet ugyan merem hallatlanholis mondani, hogy a' Frantziának az alatt eleget kellett tsukolni, ha ezen változás valóban meg szokott történni azokon a' kiket emlegetnek. Azomban itt és még ekkor, a' ki vándorlott Frantziák, annyira bálványoztattak, hogy epés háborodás nélkül nem lehetet hallani, midőn a' Strázsa minden fő helyeken tsak azt tudakozta: *Frantzia az Ur?* 's ha mondotta: *Igenis*, azonnal különös tisztelő engedelmisséggel bo-

¹¹⁾ »A' Frantziák deák neve Gallus, Kakast is tesz; az ellenek egyesült Hatalmasságok között pedig, kinek egy kinek két fejű sas, egyebek mellett a' Tzimere.« (Lásd MATYÁSI: Kalászkaparék 210. l.) MATYÁSI nem hiába gondolt arra, hogy Moguntia = Mainz a »kakasok szemetjévé« is lehet: ott járta után három hónapra csakugyan elfoglalták a franciák. (M. G.)

tsátotta bé őket — Jártomban egy Burgus szóba eredett velem, 's többek között, az öltözetemből látván hogy Magyar vagyok. *Ő nem-győzi, mondá, tsudálni, hogy a' Magyarok, a' Burgus Királyly jenyegetődzésire viszsza botsátották Belgrádot a' Töröknek:* én a' mosdóhoz hasonló kendőt akarván nyújtani, feleltem, hogy nem az ő berzenkedésektől valo féltekben, hanem régi jó szomszédság, békesség kedvéért tselekedték; egyszersmind olly erőben érezvén magokat, hogy a' midőn a' Töröknek kedve támad magát ismét meg veretni, mindenkor tetszések szerént el vehetik; 's ezzel az orrát végig simítván, Adiő-vel odébb méne — Első napon éjjelre egész Város meg világosított: az azt követő két estvéken pedig igyekeztek a' Favorite kertet meg világosítani, de mind a' kétszer meg akadályoztatta a' szándékot egy egy szélvészszel rohanó zápor; harmadik éjjelre tsak ugyan meg betsülvén magát az idő; olly elmés és pompás Kert világosítás lett, a' minéműhöz hasonlóra sokat látott hallott emberek sem emlékeznek; a' föld mintha tsillagos éggel lett volna bé terítve; a' virág táblákban ide'stova szélyvel rakott métsék, úgy látszottak, mint meg annyi fényes hátuljú Sz. János bogarai, mellyek között a' kinek kedve tartotta sétálgathatott, és setétség selyem bogarairais találhatott: a' kiknek pedig inkább tetszett, a' palotában ehettek, ihattak, játszhattak, tántzolhattak, egyszóval mindent — hattak — hettek. A' Kert mentiben folyó Rénusonis mintegy 15 hajók valának össze viszsza métselve, mellyekről az ágyúk sűrű kérdések és feleletek által catechizálták egymást majd egész éjjel.

Azután itt láttam egyszeri sétálás közben aztis, hogy egy Német az ökröt meg nyergelte, fel kantározta, és a' tetejébe ült. *Auditum admissi, risum teneatis amici!* Tréfán kívül igaz. Ekkor szemlélttem, a' mit előbb tsak költeményekből olvastam, ama két állatbol egyé vált Felemást, a' *Minotaurust*. Gondolám, melly nagy igasságtalanság, nyeregbenis járombanis egyszersmind ketős jobbágyi terhet viseltetni vele! és hogy ha most hirtelenében a' Festők Inverso mundoja történne, 's az az ökr, a' Szarvas Nemnek Gyűlése előtt panaszt tenne, kegyetlen gazdáját, azért az állatok szolgálatbeli állapotjokba bé hozott újjításért, az egész szarvas Díván egyenlő bögéssel, bizonyossan 300 fővel szemközt öklelő ökrök között tízszer fel tízszer alá lelegendő futásra sentenziázná.

Mindjárt az ökrök után jut eszembe, hogy a' Moguntziai köz nép más Városokétol, durvaságával sokat különbözz; mellynek okát tsak a' nem veszi észre, a' ki által nem látja, miért nem világos az ablak vagy szövétnek nélkül lévő ház.

Méltán ide járulhat azon tsűf szokás is, mellyet magamon tapasztaltam, hogy estveli 9 óra után, sem lakos, sem idegen, a' Moguntziai külső Városokbol a' belsőbe fizetés nélkül nem botsátatik: melly alacsony húza vona, tsak ahoz mehet, midőn telhetetlenségből vagy szorultságból, a kis kutyákra, haj porra, lovak-

ra, ablakokra, kéményekre, 's a' *Pittek* tudják még mikre adó vettetik. *Pfuj teufel!*

21-ikben el oszlottak a' Fejedelmek, előbb a' Prussus Király indult el hajón Coblentzbe, azután pedig a' Császár vissza Frankfurt felé Prágába, maga Cseh Királynak leendő koronáztatására. Ugyan azon ágyúk; melyek őket negyed nappal ez előtt mennydörgős örömmel fogadták, egy óránál tovább bögték utánunk a' szerentsés útát. A' mi indulásunk kettőjöké közt közep-ső vala; viszsza hajókáztunk Frankfurtba ugyan azon kis fa kanál-ban a' melyben el jöttünk: és ekkor ismét Neptunus a' Szelek méneséből a' leg gyorsabbat és tanultabbat fogatván előnkbe, még azon nap világgossal oda rugaszkodtunk. Az ágyúk éppen azon szolgálatot tettek nekünkis a' melyet a' Fejedelmeknek, azzal a' kis külömbséggel, hogy mi tsak úgy magyarázhattuk magunkra, mint mikor falun püspök eleibe harangoznak, 's a' szalmás szer-kér ugyan akkor talál bé menni. Tehát

21-a Julii, Ismét a' már mindentől ki ürült, és az elköltözött Idegen Istenek után le süttött fővel sóhajtozó, de tsak ugyan az azok által benne ki lotsolt pénznek alattomban örvendező Frankfurtban vagyunk — *Servitör Christina!* — Mihelyt a' part-tól a' kapuhoz értünk, azonnal a' nyerekedésnek ott leselkedő lel-ke, örvendezve köszöntött bennünket, ismét egy olly hasznos tölgynek vélvén erszényünket, a' melyből újj prédát fejhet; de meg tsalatkozott: mert — *Adió Christina!* —

22-a Julii hajnalban tsak a' hült helyünket hagytuk ottan. El útaztunk és aznapi posta váltó helyeink valának:

Friedberg 1½. Életemben egy rakáson annyi szamarat mint itt nem láttam: a' Feketék és Szürkék a' többinél rövidebb fülű-ek voltak, nem tudom ha vallyon mind egyaránt ostobák é. Azt se tudakoztam, ha vallyon a' Lakosokéi é, vagy valami Frantzi-ákat átkozni készülő *Bálámokéi* lehettek! Azután

Busbach 1. hol a' kotsik kiigazittatásának kedvéért meg hál-tunk.

23-a Julii: *Giessen 1.* Itten Académia vagyon, vagy leg alább az a neve. Onnét tudtam meg, hogy más nap reggeli 9 óra táj-ban, a' mint rakosgatodtam, egyszer minden számár ordításnál fület szaggaóbb lárma tapodik bé az ablakon: ki tekintek, hát egy katona tsinálja trombitával, melyre mindenfelől puskákkal szaladoztak ki a' katonák a' házaktól. Kérdem miaz? egy ember feleli, hogy a' Deákok verekednek a' katonasággal, mert nálok Académia vagyon. Gondolám magamban, hogy ha meg engedik magokat győzzettni, majd lesznek közülök igazán egynehányan *Meg-Akadémikusok*. Én a' Deák háborút örömet másoknak en-gedvén, inkább szemlélője levék egy itten által menő Hassiai Vidas Regementnek, kik a' Birodalomban leg vitézebb katonák-nak tartatnak, és valósággal kívülről is úgy látszanak. Azoknak nézéséből viszsza tértemben, egy magamnál pozsgásabb és bizo-

nyossan erősebb, hihetőképben a' mint garabontzás formája is mutatta, az akkori útközetből ki maradt Deák Koldus, alamizsnát kért tőlem; láttam méltatlanságát, de nem adni átalottam; el vévén a' pénzt, nekem a' helyett ezer annyit kívánt; én azomban olyat botlom, hogy szintén orron ütém a' földet, pedig a' Deák szerentsés útatis mondott; mely történetből azt hoztam ki, hogy az érdemetlen koldusnak áldása átok; és hogy minden egésséges korhellyel közlendő adakozás, vesztegetés; 's nem hogy az ezer annyiból valaha valami lenne, de az az egy annyi is örökre el veszve marad. Ezen eset által lett meg intetésemről fogva, semmi nemű, nevű, színű, szőrű, öltözetű, formájú, 's rangú. ép kéz láb kéregetőnek nem adakozom, akarhovai mikori 's mennyi uzsorát ígérjen alamizsnámért: ámbár ellenben a' valóságos szűkölködőt, a' ki bizonyossan táplálására 's ruházatjára költi pénzemet, minden világi vagy lelki kezesség és Interesse nélküli örömet segítem: mert külömben a' jótéteményért háláadást vagy költsönt kívánni, motskos erkölcsi uzsoráskodás.

24-a Julii, első utolsó Statioánk leve

Marburg 1½. Mikor a' Városhoz közelítettünk, szemközt találtunk egy Fegyveres Ifjú lovagot. Kérdi nagy lelkendezve: *Min! légyen a' Giesseni Deákok dolga a' Katonákkal?* Mi, mondván, tsatapiartzon hagytuk őket, és a hartz ki menetelét nem tudjuk. *En, úgymond ,segítségtekre sietek:* 's azzal meg sarkantyúzván lovát, el nyargalt. Azután a' Városban értettük meg hogy Marburgi Deák lett légyen, mert itt is Académia vagyon, mellyben egy pár Erdélyi nevezetessen Maros Vásárhelyt tanuló Magyar Deákok tartására is állandó Fundatio szereztetett, kik meg is látogattak bennünket, engemet pedig magok szállására is el vezettek. Ott egyik a' Könyveinek sokaságát mutogatta: azt mondván, hogy nem régiben vette egy zsidótól négy mázsájával; nem ditsérhettem vásárlását, 's lehetetlen volt mondatlan hagynom e' következendőket: hogy szeleletlen gabonának sok a' szemetje; továbbá hogy a' hol a' könyv igen sok, többnyire úgy tapasztalhatni, hogy ott a' gazda sok tudománnyal bír ugyan, de a' fején kívül tartja; a' tudományból pedig jobb kevés is olyan bátor helyen, a' hol a' moly hozzá nem férhet, és *Arachné* Kis Aszszonynak tanítványa, a' pók,¹²⁾ közte nem takátskodhatik. Kevés, a' földszintől padlásig könyvekkel bélelt Museumok vagynak, melyeknek szemöldök fájára vagy kövére nem irattathatnék ama

¹²⁾ »Arachne volt egy Lydiai leány, a' ki a' szövés fonáshoz különösen értvén, egyszer Minervát annak a' Mesterségnek-is Isten Asszonyát egy szál-gusalyra ki merte hívni: de szerentsétlenül! mert Minerva meggyőzte, és az órsóval jól homlokba ütötte, mellyen ez meg-szégyenlven magát, magát fel akasztatta; de Minerva meg-szánván, nem engedte megfullni, hanem pókká változtatta; a' honnan a' Vers-írók Araknének szokták nevezni a' pókot. Ovid. 6. Met.« (Lásd MÁTYÁSI: Semminél T. Val. 242. l.)

Langiusbeli tzimmer-mondás: *O librorum multitudinem sed scientiae parum!* ámbár a' sem következik, hogy a' kevés könyvűek vagy éppen könyvetlenek, sok tudományúak volnának; mert ugyan az említett Langius írja: *Facilius est edere sine orbe et cultro quam discere sine libro*; sőt egy kis változtatott alkalmaztatással, úgy lehet a' kétféléről ítélni, mint a' Tanult emberek Írás módjáról mondatik, ezen köz példában: *Docti male pingunt — Indocti pejus.*

Ilt szemléltetik egy kettős toronnyal ékes és tetétől talpig faragott kövekből épült nagy és régi Templom, melly felől az említett sok könyvű Deák azt beszélte, hogy az *Sz. Ersébetnek Temploma*, ki is a' 13-ik Században 2-ik András Magyar Király Leánya vala. Férjhez ment *Filep* nevezetű *Turingiai Land Gróf*-hoz; halála után a' Pápa Szenté tette, és a' koporsója most is azon neki szenteltetett Templomban tartatik, melly a' rajta lévő drágaságokkal együtt, mintegy ötödfél millió Tallerra betsültetik. E' derék *mortuum Capitale*; de

Nem meg vetendő tapasztalás volt látni azon malmotis, melly magában hajtja fel a' vizet a' felleg várba.

Ugyan itt láttam, még pedig dél előtt, *Baldinger Professort*, a' ki külömben széles tudományú, de az *Ennius Poéta* tulajdonságával bíró Tudós, kiről e' mondatik: *Ennius ipse Pater, nunquam nisi potus ad arma prosiliit.*

25-a Julii következtek:

Holtzdorf 1.

Jestberg 1.

Vabern 1½.

26-a Jul. pedig *Cassel 1½.* melly a' Hassiai Uralkodó Gróf lakó városa, hol meg szállottunk a 2-ik *Friderik tzimmerű Vfogadóban*, a' *Veisenstain* meg látogatása kedvéért. Így neveztetik egy magas hegyen a' Várostól fél órányira lévő mulató Kertje. Ennek mind helyhezteséséből mind remekeiből a' tetszik ki, hogy a' Gazdája, nem tzimmeres építésekben, virág táblákban, hajafodrgatott vagy nyirkélt fákbán, 's több ollyas fél-Aszszonyi tse-tsebetsékben, hanem a' természet együgyű míveinek, úgymint patakok folyásának, kiellen erdőknek, fene vadaknak, régi pusztult épületeknek követésében találja mulatságát. De nem is tsuda, ha annak az Uri embernek férjfiúi fogásai vagynak a' gyönyörűségeken, mert ő most is személyyessen vezérli maga hadi seregeit a' Frantziák ellen. A' Kertjében nevezetes, hogy a' Várostól fogva egész addig, két oldalról fákkal ki ültetett egyenes szekér út vagyoni; de még sokkal nevezetesebb egy *Carlsberg* nevezetű épület, melly egy vakmerő 's Európában pár nélkül való emberi munka. Az ebből áll, hogy a' Kertben lévő magas hegynek derekán fellyúl, kezdődik egy tsupán faragott kövekből készült öt soros grádits, a' középső sor igen széles mint az ország út, a' többin pedig egy pár személyy sétálhat széltiben a'

hegy tetejéig; ottan osztán egy pyramis formájú magos kő épület vagyon, mellynek tetejében áll a' Hercules rézből tsinált kőpe, olly nagy formában, hogy a' boltjába is gráditson fel mehet egy ember; a' leg alsótól fogva a' leg felsőig 902 gráditsonk számláltam fel mászkáltunkban. Azután le jöttünkben, e' következő mesterségeket szemléltette velünk annak Gondviselője: Midőn a' Pyramis fundamentomáig le szállottunk, hol a' hely. egy fenevadakkal telles kietlen barlangot ábrázol, el eresztette a' vizet, melly oda még magosabb hegyekből fakad, és a' folyásnak indult víz oda benn a' kősziklák között szépen orgonálni kezdett: ugyan azon barlangban két helyt, és előtte is kettőn szökött a' víz; lejjebb sétálván a' vízzel együtt a' gráditsonk, tsinált egyenességet értünk, hol kétfelől kőből ki faragva állott két lengeri tsuda, egyik trombitával, másik kürtel, mellyekből a' víz ereje valóságos bőgést nyomott ki, és ott ismét szökö kútak valának; ezen alol ismét egy más egyenességen, ki volt formálva a' pokol minden kárhozottakkal együtt, a' mint a' poéták leírják, és annak ablakai ollyan üvegből valók, hogy kívülről nézvéen be felé, az egész barlang lángal égni látszik, ámbár belől tiszta feje: Leg alol végezetre vagyon egy jókora tó, mellynek közepéből, 26 ölnyire, fenyőnyi vastagsággal szökik a' víz, midőn a' mestere meg eresztí: ez úgy is a' mint most vagyon, maga nemében egyetlenegy; de azt beszélték, hogy a' Land Gróf szándékozik, majd ha rá ér, még négy öllel fellyebb ugratni.

Itt láttam először aztis Casselben, a' mit azután majd mindenütt a' nagyobb oskolás helyekben, hogy bizonyos szegény sorsú Deákok, a' jelesebb napokon az útszákát végig járják, és minden negyedik ötödik ház előtt meg állapodván verseket énekelnek, mellyért osztán a' lakosoktól fizetések jár. Ez a' szokás, minthogy koldulás neme, nem éppen tisztességes, és még a' régi borjú világ szeplője a mai pallérozódás ábrázatján: de mindenütt tsak úgy élnek a' szegény legények a' mint lehet; osztán a' szükség a' bolondságot is hasznossá, és az illetlenségetis tisztességgé teszi. E se rútabb, mint nálunk az ablakokon való pátrizálás, és a' házanként való főzetés;¹³⁾ melly két tsűf szokásból, mi-

¹³⁾ Utcán ablakok alatt énekelgettek a deákok s ezért járt nekik a ház gazdájától enni való vagy enni valóra való: ez volt a pátrizálás. Nagykőrösi deák volt MÁTYÁSI, onnét ismerhette azt a szokást. A nagykőrösi iskolának régi törvénye lelkükre is köti aztán a deákoknak, nehogy »a városiaktól élelmül adott kenyeret, tojást nyeglén eldobálják, összetaposák s azzal kicsinylőleg bánjanak«. (ÁDÁM G. A. Nagykőrösi R. Főgymn. Tört. 284. l.) A deákok számára házanként való főzetésre, a coquiára nézve pedig elrendeltetett, hogy: »A' Coquus első kötelessége, hogy mikor reggel és délután a' Városra a' végre, hogy a' Lakosokat a' főzetésre kéri, kimegyen, maga minden Házba bémennyen, bétűlettel köszönyön, a' Gazdát vagy Gazda asszonyt tisztelettel kéri, hogy a' deákok számára ételt készíteni, vagy: készíttetni ne terheltesse. Mikor az

némű jeles beszélgetés történt egy Ketskeméti Református Gazda 's annak pápista pásztorja között, méltó léssen röviden ide iktatni: A' gazda kérdi, ha járt é farkas és vitéz? a' pásztor feleli, hogy jártis vitéz; hát, mondja a' gazda, miért nem pirongatta ked el mint a' pápista Deákot szokás az ablakrol? Teremtettét, úgymond a' pásztor, könnyen beszéll gazd'Uram, de nem főznek ám a' farkasnak házanként mint a' kálamista Deáknak.

27-a Julii, a' Statióink voltak:

Minden, 1. az utolsó helyünk Hassiában. Azon tul *Hannoverában* az első:

Götting, 1½. az a' benne lévő *Mindenes Oskoláról*¹⁴⁾ mostan leg nevezetesebb *Göttinga*. Midőn éjjfél után egy óra tájban a' *Korona Vendég Fogadóhoz* érkezünk, nagy muzsikával kevert éneklést (neis tudja minden; tsak bletsületből nevezem úgy, mert inkább ordításnak mondhattam volna) hallottunk, és közben ezt a' kiáltást: *Vivat Augusta Georgiana!* így nevezetik a' fellyebb említett *Mindenes Oskola*, maga fő Kormányzójáról, az *Anglus Királyról*; azt a' szokatlanokat megdöbbenő, jó kedv hangú, és bor ízű lármás éjjeli mulatságot, a' *Purschok* (közönségesen így nevezetik a' Tanuló Ifjúság) indították.

ételt ehozzák, azt egész emberséggel meg kell köszönni« stb. (U. o. 105. l.) NANÁSI FODOR Gerzson nagykörösi professor uram azonban (nem hiába, hogy a Martinovics-féle összeesküvésbe is belekeveredett) az egyenlő joggal, méltósággal többe törődő gondolkozása szerint MÁTYÁSI-val együtt szintén elítélte a deák-eltartásnak azt a módját s 1803-ban már azt indítványozta hogy: »a közönséges városi Coquiát egyáltallában cassálván, jobb lenne a' helyett egy olyan Convictust állítani fel, mely bizonyos, a végből össze szerzendő Fundusból mindenkor rendessen és egyformán fenntartathatik és az abban bé vétetendő Tanulók illendően táplálthatnak.« (U. o. 278. l.) (M. G.)

¹⁴⁾ »Mindenes oskola« = egyetem — ezt az utóbbi főnevet csak a XIX. században csinálták s időbe tellett, míg mai »universitas scientiarum« jelentése kifejeződött s kiszorította a XVIII. század végén csinált »mindeneség«-et. Még 1829-ben az egyetemi nyilvános rendes tanárnak ez volt a címe: »A Tudományos mindenség közönséges és rend szerint való oktatója.« (Lásd SZILY: *Nyelvújítás Szótára* II:437.) MÁTYÁSI RÉVAY Miklós régi nyelvtudósunknak példáját követte, ki »mindenesség«-nek nevezte az »universitas«-t. A magyarkodásra hajló ifjú MÁTYÁSIétől azonban különbözött ebbeli véleménye öreg gazdájának, a szélesebb látókörű TELEKINEK. 1786-ban írta (két aranyat is mellékelve!) RÉVAYnak, annak »Magyar Költeményes Gyűjtemény«-ét köszönve és bírálva, a következőket: »Sajnálva tapasztalom én azt e' mái napon, hogy sokan úgy kívánnak használni a Magyar nyelvnek, hogy nints köszönet benne és a midőn fel akarják ékesíteni esmerhetetlenné 's következőképen katzagásra méltóvá is teszik. Történik pedig ez leginkább az által, hogy azokis a kiknek magyarságok nem minden próbát meg ütő, olyak bátorságot vésznek magoknak, hogy mintha a szóknak vagy szóllások formáinak jósága tsak az ő képzelődéseiktől függene, vagy uj szokat koholnak, vagy a régi szóknak más, az ő ítéletek szerint furtsábbakat 's módossabbakat tsusztatnak helyekbe. De az ilyen bátorság még azokbanis a kik a magyar nyelvet a leg nagyobb tisztaságában bírják is, vakmerőség volna; a midőn pedig olyanok elegendnek az ilyen tsupán tsak magok kénynek szerint próbálni mérésztelt uj szók kalapálásából a nyelvvel való nem egész meg ösmer-

Mindjárt más nap Magyar Deákok után láttam, találtam is egynehányat, kiknek társaságában a' Városotskát, tetétől talpig 'Magyar forma köntösben öltözve körül jártam; egy Magyar Ország Püspöknek sints több késérője, bámulója pedig felényi sints mint nékem ottan volt; örvendezve hallgatták Hazámfiái ditséreteimet hátunk megett suttogatni, 's magokis kevélykedtek késéresemben — Mentünkben egyszer találom mondani, hogy kívánnám az Akadémiát látni; mellyre egyik így felelt: Én, úgymond látatlanban magamis mindenkor azt gondoltam, hogy az Akadémia, valamelly roppant épületből, és a' Tanítóknak 's Tanulóknak odaseregülő társaságából áll; azomban itt a' dolgot éppen különbözöleg tapasztaltam, mivel az nem-egyébb, mint egy Tudomány Vásár hol minden Kálmár maga különös boltjában árulja portékáját, az az, minden Tanító tulajdon szállásán tanít, ahoz képest a' ki mennyi tanítványokat verbuválhat; vagynak ugyanis, rendes hivatalú Tanítókis, de vagynak csak szabadságosokis, és a' két rendbéliiek száma 80-at haladja — Ez, mondtam, bölts gondolat, mert a' Tanítók 's Tanulók között ekképpen vetekezés szereztetik, mellynek gyümöltse a' jól tanítás és tanulás — Ekkor, de még távolról, szemközt jövének három tisztos tekintetű Férfiak, mint valamelly három napkeleti Böltsök, kik eránt az egyik sétáló Társ figyelmetessé teve, mondván: Ezeket jól meg nézze Földi Uram; illendő köszönés után egymást el haladván, így szölla: Ezek a' három leg nevezetesebb Tanítók, úgymint, *Gatterer*, *Spitler*, és amaz egész Európa előtt a' hír által ki trombitáltatott *Schlözer*,¹⁾ az az Országok polgári alkotmányáról és igazgatásról való Tudománynak mély tengerét fenéig dú-

kedések annál világosabban ki mutatya magát. Mi vüheti p. o. a' Magyarit arra, hogy ő minden szót a maga nyelvin tegyen ki és semmi idegen szót meg ne tartson, holott minden nemzetek még a leg tudósabbakis ellenkező példát mutattanak. Mennyi Görög szót meg nem tartottak a Déákok Augustus idejébenis? mennyi idegen szókat nem látunk ma a Német Frantzia és kivált az Anglus nyelvben. Mi szükség az Univerzitást a melyet az Olasz Univerzitá-nak az Anglus University-nek a Frantzia Univerzité-nek a Német Univerzitát-nek nem áttalja hívni, mineküink mindenességnek nevezni». stb. (Lásd: Akad. kéziratár Vegyes 4-r. 39. sz. II. 10.) (M. G.)

^{1b)} Ezeknek volt tanítványa gr. TELÉKI Józsefnek apiaához méltó fia, LASZLÓ (sz. 1764.): a Teleki-udvar hálája csendül tehát ki bizalmas emberüknek dicsérő szavaiból. SCHLÖZER-ről azonban a tüzes magyar MÁTYÁSI mégis aligha irt volna ilyen tisztelettel három évvel később: akkor jelent meg ugyanis e német tudósnak magyarellenes műve az erdélyi szászok történetéről. Erről a könyvről mondja egy korabeli magyar recensio többek közt ezeket: »Ez a' Könyv a' Világ piattzára elé állott ugyan, de a' legfövebb, és fundamentomosabb állatásaira nézve nem tsak nem igaz, hanem botrántoztató. Abban a' magyar történetnek Attyait is betsmérli, illetlenül motskollya. Mese embereknék nevezgeti. — — Azonkivül boszszankodással tele azon tsudálkozik, hogy az Isten teremtette földön még egy Magyar vagyon!» (Lásd: Akad. kéziratár Vegyes 2-r. 2. sz.) (M. G.)

ló bűvár: a' ki a' Nemzetek törvényének tekervényeit, a' békeségek tsendes napjait, a' háborúk fergegeit, a' köz boldogság hajó törő helyeit és ki kötő partjait, számok és nevek szerint esmeri: a' ki a' viszketeges elméket gyakran a' vérzésig meg vakargatja, a' torzonborz gondolatokat tsínosan meg fűsüli, és a' rozsdás vagy el feslett erköltsöket ki fényesíti 's rántzba szedi — Igen örvendettem olly nagy *Német Plátók* látásán, kivált a' harmadikén, úgymint a' kinek terjedt hírét és Fő Munkáit, már még oskolás gyermek koromban bámolni kezdettem — De kérdém továbbá: Mi légyen valóságos oka, a' Tudományok illetén szerentsés előmenetelének, ebben a' szarkafészeknyi Hannoverában? — Erre a' harmadik pajtás, a' ki még eddig nem beszélt, nosza! monda, térjünk bé ide a' fák közzé, 's ereszkedjünk le pihenés kedvéért egy kő padra; meg tselekeszszük, 's hát mindjárt le ülés után, *Inde toro Pater Eneas sic orsus ab alto*; következőképpen kezd kérdésemre felelendő válasz fejében prédikállani: A' leg ditsőségesebben Országló Felséges Anglus Királynak, mint Hannovera Urának és az *Augusta Georgia* leg főbb Kormányzójának nevében! Áldassék az egész emberi Nemzettől az Angliai bőlts igazgatás és szabadság! A' Tudósok és tudományok illetén nagy termékenységének, úgymond, itten szerző oka, a' szabadságnak leg fentebb járó napja, az az, a' gondolkodásnak, tanításnak, írásnak, nyomtatásnak, nem tsak tellyes meg engedése, hanem ditséretekkal és jutalmakkalis ébresztése ' elevenítése. Semmi más különös hoszorkányság nem okozza tehát azt, hogy ez a' kisded szabad Föld szegeletetske, elmevallérozódással haladja mind azokat a' nagy ész és lélek kalitzkákat, melyekben az erőszak halgatást parantsol: az ijesztésnek fenyítő újja tsak sutlogva enged szóllani; az igazat, melly holmi hajoknál fogva rakásra hurtzott okokon titok alá záratik, fő törés nélkül nem mondhatni; és a' hol a' babona, részre hajlás, 's magános hasznok tekintete miatt, Fedrus régi panaszaként, mostis szükség vagyon a' mesék által való ki fejezésekre. Itten, a' mint már emlitém, a' Könyvirás és nyomtatattás, keskeny határok közzé éppen nem szorittatik; az igazat, akar ditséretes, akar szégyen köre méltó, nyilván és közönségesen ki mondhatják 's írhatják; de a' józan okosság és természeti jus után halgatván, mi is állhatna akarholis ellent abban, hogy a' mi egyszer világ láttára 's tudtára meg történt, ugyan annak hallattára emlegettessék? ha jó, a' követés, ha pedig rossz a' távoztatás végett, hiszem más-ként az emberi nemnek nagyobb része, tsak fél tudománvú marad, mert a' hibáknak esmérete, hasonfelét teszi az emberi tudománynak? Bizony semmi sem egyéb, hanem a' részre hajló 's önnön hasznát tárgyazó tilalom, és az attól vezéreltetett könyvvizsgálók alatsony lelkűsége, oktan íéelme vagy hizelkedése, sőt többnyire tudatlansága, kiknek rostájok, a' világosodásnak tiszta búza szemeit, (ők konkolynak hazudják) ki nem

hullatja. A' szemesebb népek ugyan már annvira reájok esmer-
tek, hogy midőn az általok meg heréltetett Munkáknak (jól ne-
vezik herélteknek, mert éppen-azoknak hasznos tudományt nem-
ző tagjait szokták el metélni) ürességeit látják, bizonyosnak tart-
ják, hogy ott valamelly igasság, bátor jelentés, vagy világos el-
me gondolati vagynak eltörölve; melyet ha a' Hannoverai nemes
lelkű 's tudós Könyvbírák tselekednének, tudni való volna, hogy
ott tsak tudománybéli hibát igazítottak: de mi haszna ha nem
állhatnak az őket fedező hatalom ellen. Ezek szerént nemde nem
méltók é, hogy a' világ közönséges szégyen padján pironkodja-
nak mind azok, ha most nem még hamvaikbanis, kik az emberi
nemzetet úgy nevelik, hogy a' Virtustalanság miatt, a' józanon
és szabadon gondolkodó néptől félniek kellessen; és azon féle-
lemnek el háritására, a' természeti szabad Jus és Józani okosság
határinak sérelmes meg szorításával, azokat tudatlanságban, el-
méjeknek nyelveknek és pennáiknak rabságában tartani kén-
teleníttessenek! — De már alkalmaztatom beszédemet nevezetes-
sen a' Magyar Nemzetre. Én az idegeneket nem bálványozom,
ámbar az idevaló Tudomány egén a' Böltseknek első nagyságú
tüllagait szemlélemis: de a' magam fészket se fertéztetem. Azt
állítom azért, hogy a' Hannóveraiak minden felsőségek és előbb-
valóságok mellettis, tsupán két lépéssel hágtak a' Magyarok ele-
ibe, tudniillik a' Szabadsággal és Szorgalmatossággal. Földi Ura-
méknál az első nintsen, miolta az egyetlenegy 2-ik József magá-
val az örökkévalóságba vitte: ellenkező esetre, esmerék tsak énis
Hazánkban, olly eleven szikrákat, melyek ha a' félelem hamva
alol, a' szabadságnak bátor egébe ki üthetnének, azonnal ollyan
lángot vetnének, hogy napfényeknél a' Haza, hold világoknál pe-
dig a' távol lévők is láthatnának: sőt életembe fogadom, hogy
ha sok rab Irások, a' molyos és pókhálós rejtekekből szem eleibe
mernének jöni, magok meg jelenésekkel, mint valamelly Haza
Istenei, a' jövevény munkák bálványait számkivetnék a' Magyar
Minerva Templomából, és annak oltárain nemzeti tüzet gyújta-
nának. Földi Uraméknál a' második lehetetlen, mert ha szintén
az igyekezetnek rélgbb akadályait, a' szünetlen hadakat 's Nem-
zetünk egyéb nyomorgattatásait el halgatomis: méltán emili-
tem a' mostani szemmel látható tapasztalást, tudniillik, a' Na-
gyainknak nem tsak a' tudományokhoz való idegenségeket, ha-
nem a' Tudósok vagy leg alább azokká ienni akarók iránt gva-
korolni szokott hidegségeket, és tsupán tsak dítsérethen 's ígé-
reteken határozódó fősvénységeketis. Nintsenek úgy é Nemzeti
Homerusok, Virgiliusok? Nintsenek ám, mert Magyar Nagy Sán-
dorok 's Mecenások sintsenek: régen meg van írva: *praemia cal-
car habent*: de azok a' sarkantyúk ma nem igen tsiklandozzák a'
jó igyekezet oldalait, és valóban pirulva szégyenlhetik Magyar
Uraink, hogy azokat a' Nemes Léleknek erköltsi ösztöneit, első
lábaikra fel nem üttetik, midőn a' hátulsók arany és ezüst sar-

kantyúkkal kevélykednek — Azt pedig egy okos két lábú se mondhatja, hogy a Magyarok elmebeli tehetségei gyengébbek volnának az idegenekénél: mert egy az, hogy a természet, mint minden gyermekeinek egy formán édes anyja, nékiek sem osztotta mostohább kézzel a lelket, mint egyebeknek; más az, hogy ha az elme munkáira nézve befolyások vagyon a testi dolgoknak, úgymint a levegőnek, egészséges erős eledeleknek, 's jól születésnek 's a t. könnyen meg ítélné, a ki mind a két fajtát esmeri, hogy mindazokkal mások felett méltán dítelkedhetnek a Magyarok: nevezetesen pedig meg engedheti azt, hogy test táplálókak 's vért és erőt készítőbbek az ő eledeleik, 's nemes tűző borai¹⁶⁾ mint amazoknak holmi Nabugodonozor kosztjára tartozó burjánnyai és rozsólisos pohárral kóstolgatni szokott savanyú lőrék. *Dixi!*

Elég is biz ez, magamba gondolám, mert mind az órák mind a gyomrom tizenkét órát jelent. Igazat beszélt mint Göttingiai Deák; de nem tudou majd mint Magyar Országi Tanító, a szerént fogja é az ügyefogyott Tudományok pártját vitatni.¹⁷⁾

Ebéd után az ablakon ki tekintvén, az által ellenben történt Strázsa változtatásával egy furtsa szokást jegyzettemmeg, a melynek látása, a Deák hazafiúi buzgóságából eredett komor gondolataim ködét, homlokomról el oszlatta. Tudniillik ottan Strázsa süveget tartanak, olyanformát mint a mi Gránátérosainké, melyet egyik őrálló a magáéból a másíknak fejébenyom, midőn helyében áll. Ez éppen olyan forma, mint nálunk némely falukban Falu csizmája 's nadrágja vagyon, melyeket az új Bíró szokott a tavalyi után magára öltözni.

30-a Julii következtek:

Heiligfeld 1½.

Dünkelstein 1.

Mühlhausen 1.

31-a Langensaltz 1.

Gotha 1.

¹⁶⁾ »Hogy a jó bor tüzet ad az elmének, a tagadhatalan. Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma prosiliit; még-is azt mondja Cicero, hogy ő ex stercoribus Enni gemmas collegit. Jóllehet a gondolkodás az italtól egy áltáljában nem függ, de tsak ugyan hathatós ereje van az ész körül. Innen tapasztalhatni, hogy többnyire az Asszonyoknak viz izü az-az, erőtelen; a Svábnak seres, az-az, alacsony; a Tótnak pálinka szagu, az-az, garabontzás gondolkodási vagynak; a Magyar pedig elmés és tüzes a bortól; az Anglus magos és rá-tartó a téjtől 's a t.« (Lásd MÁTYÁSI: Semminél T. Val. 107. 1.)

¹⁷⁾ TELEKinek és MÁTYÁASInak göttingai időzéséről megemlékezik KIS János (KAZINCZY barátja és író-társa) is »Emlékezései«-ben (1845. kiad. I: 106—107. 1.): »Gróf TELEKY József császári királyi belső titkos tanácsos, Ugocsa vármegye főispánja és korona ör, ez a mély és széles tudomány 's esmeretei bővítésében fáradhatatlan magnás, Frankfurtból hol Ferenc császár koronázásán jelen volt, egy fordulást tett Németországban, leginkább némely tudósnak, azok között a Göttingiaiaknak is meglá-

Erfurt 1½. Itt a' *Római Császár*hoz szállottunk, és ott háltunk, a' hol az előtt kevés napokkal a' Burgus Király, — Ebben a' Városban ép nyelvű, de annak a természet kényyára 's boszszújára, és a' Társaságnak tzélja ellen, hasznát szántsándékkal nem vevő emberek neme is lakik. Képtelen erőszak, de élet módja — Hanem ha az ilyen erőltetett meg némulás helyett, a' természeti halgattatna el bizonyos Valakiket, a' bezzeg nagy boldogság lenne.

1-a Aug. — *Veimar* 1½.

Jena 1. Itten szállottunk a' Napnál. Akadémiájáról nevezetes. Szerentsém volt meg esmerni az öreg *Dederleint*, az odavaló híres Theologiai Tanítót, kiis az ott vándorló Magyar Tanulókat egyebek közt arról ditsérte, hogy azok az odavaló születéseknek mind meg annyi erkölts tükörei. De én azt semmi tudának nem tartottan, minekutánna tapasztaltam, hogy az ő Tanulók 15—18 esztendősz Ifjatskák; a' mi Deák nyelv nyaggatásában itthon öszülő, 's a' nevezeteknek idejekkel is megfelelő *senioraink* pedig, igen olyan korokban vergődhetnek ki közibek, midőn szintén azt lehet gondolni, hogy a' fiatskáikat viszik külső iskolákra; mert *In senibus consilium* — Furtsa szabadságok itt a' Deákoknak az, hogy ők a' Templomban fel tett kalappal szoktak lenni — A' mi ott létünk előtt kevés napokkal, Deák Háború volt. Tudniillik valamellyik Tanítójokra közönségesen meg boszszonkodván, egyszer seregestől a' Házára törtek, a' személylén akarván elég tételt venni: de minthogy a' Tanító módot talált az előlök való illantásban, a' szállásán tettek kártévő dűlásokat, 's a' meg esvén zászlók alá verődve, mindenestől ki költöztek a' Szomszéd *Veimari Hertzezségbe*, hol egy hegyen további törté-

togatása végett. Göttingában létét» (KIS János akkor az ottani academia hallgatója volt) »odaérkezése után hamar megtudám: Délelőtt egyik lelkére menvén történetből egy diszes magyar öltözetű legénnyel az említett gróf cselédjével találkozám. E' szokatlan látásnál kérdém a' legénytől ha tud-e magyarul? Hogy ne tudnék uram! ez vala a' felelet; hiszen csaknem semmi más nyelvet sem tudok, mint a' magyart. További kérdéséimre elbeszélé, kivel jött 's hová szállottak. Leckémről kijöven első gondom leve minden hazafiakat összegyűjteni. 's azután seregesen menénk Göttinga' ritka verdége' tiszteletére. kinek én egyszersmind néhány sor verseket is nyujtottam által. (L. KIS János versei, 2-dik kötet, l. 89.) A' különben nagyon komoly gróf nagy lebecsátkozással fogada 's több rendbeli kérdezősködései 's intései után ozsonnát is adata. Egy pár napig késvén ott a' jelesebb professorokat meglátogatta 's a' fogadóban meg is vendégelte.

Otlíte nekünk még egy más mulatságot is ada. Titoknoká Mátyási József, ki utóbb magyar verseket s ada-ki, nagyon vidám kedvű. 's elmés fiatal ember néhány Debrecenben vele tanult 's ekkor Göttingában volt barátaival együtt, egyik barátja szállásán színjátékképen előadták azon módot, mellyel a' debreceni professorok a' kollegiumtól bucsut vevő 's felsőbb tudományos intézetekbe 's theológát tanulni menő deákokat megvizsgálni szokták. A' magok között kiosztott szerepek eljátszásával annyit nevettek velünk, hogy akármelly színházi vigjátékban sem kellett volna többet kívánni. (M. G.)

netig táborba szállottak, és onnét magokat a' Veimari Hertzeg oltalmába akarták ajánlani: hanem a' Jénai Magistratus minden késedelem nélkül Követséget küldött hozzájuk, hogy az Akadémia pusztulásának 's a' lakosok Jövedelme tsökkentésének eleit vehesse, olly kéréssel, hogy térnének vissza Jenába, 's bizonyosokká lennének az iránt, hogy sérelmeikért kívánságok szerint leendő elég tétel fog adatni. Akkor a' Deákság a' Tanács tellyes hatalmú Biztosaival Irásban alkura lépvén, ismét Zászlókkal útnak indult, és egész győzdelmi pompával ágyú dörgések között Jenába viszsza tért, a' Zenebonát okozó Tanító, mind hivatalából mind a' Városbol, Végezés által ki rekesztetett — Ebből a' történetből láthatni, hogy a' bárdolt Nemzetek között, nem a' *Fogd meg, a' Bot, a' Tömlőt*, 's a' t. hanem a' Belsőlet és Igasság a' rúgója minden nemes igyekezeteknek.

2-a Aug. *Naumburg* 1 $\frac{1}{2}$.

Rippach 1 $\frac{1}{2}$. Ezen innét fekszik egy *Litzen* nevezetű felu, melly alatt meg állapodván, meg néztük az út félen azt az álló követ, a' melly annak emlékeztető jeléül helyeztetett oda, hogy a' *Svéciai Vitéz Király Gustavus*, kinck pántzél inge a' Bétsi polgári fegyver házban mutogataltik, azon a' helyen lövett agyon a' 30 esztendő háborúban.

Leiptzig 1 $\frac{1}{2}$. Deákul *Lipsia*. Itt szállottunk a' *Hotel de Saxe* nevű Vendégfogadóba. Nagy kereskedésű Város, középszerű de szép, úgy hogy méltán szokták az Irók nevezni: *Angenehme Leiptzig, Jucunda Lipsia, Gyönyörű Lipsiának* — Itten járkáltomban láttam egy szegény Taligás Németet, a' ki magát a' Szamarával egy rúdra fogta, 's már úgy öszve szoktak és tanultak, mint-ha kitsínységektől fogva együtt nevelkedtek volna; 's a' mellyik mikor a' húzásban hibázott, egyik a' másikat magok módja szerint meg intették, ama Németül szóval, eme padig Szamarul füllel — Ugyan itt vásárlottam egy fekete nyakravalót, mellynek hasznát azután Dresdában vettem, ugyan azért majd tsak ott fogom elis beszélni.

4-a Aug. *Vurtzen* 1 $\frac{1}{2}$.

Vermisdorf 1.

Stauchiz 1.

Meissen 1 $\frac{1}{2}$.

5-a Aug. *Dresda* 1 $\frac{1}{2}$. a' *Saxoniai Választó Fejedelemség* Anya Városa. Nagy és pompás. Lakosai a' leg szebb Németséggel beszélnek, melly eszembe juttatott egy régi mondást ámbár azt még NKörösi Tanuló gyermek koromban hallottam, az öreg Házi gazdámtól. A' mondotta egyszer hogy: *Német szót se hallott, ki nem járt Dresdában* — Meg néztem a' Fejedelmi Könyves Házat, mellyben sok ugyan azon egy k-nyvnek, egész sorokat bé töltő, külömbkülömbbféle Helyeken. Nyelveken, Formákban, és Időkben készült Kiadásait láthatni — A' Kintstár drágaságait és ritkaságait inkább bámulni lehet mint elő szám-

lálni — A' Képes Házban (*Bilder-Gallerie*) olyan Festések szemléltetnek, a' mellyek az elevenektől tsupán az élet hijjával különböznek; nevezetesen rajtam történt, hogy egy fátyol alatt látszó mezítelen testről, alattomban fel akarván a' leplet hajtani; más képen pedig a' szőr szálat meg tsípni: akkor kellett el hinnem hogy festések, midőn kézzel nem tehettem, a' mit látással képzeltem. De még ennélis jelesebb történt rajtam azután egy valóságos eleven képpel. Halljuk! Tehát a' mint a' Ritkaságok látogatásából az *Arany Angyalhoz*, a' hol szálva valánk, vissza tértem volna, már akkor a' szobámmal által ellenben lévő szobá ajtajánál ülve találtam, egy éppen olyan szép nevezetű Fogadóhoz méltó vendéget, egy jeles Berlini Leány Aszszonyt, kinek neve, a' mint utóbb ki tudtam, *Johanna Christiana Fölkelin* vala, és bizonyos Berlini utazó Bárónénak Komornája volt. Danolgatott és kötött: de midőn formaruhámban öltözve előtte el menyén köszöntöttem, bámulásában szemeivel együtt a' nótája és tője is el állott. Azután odabenn magamis gondolkoztam, minél fogva kellene azon furtsa kis Kaptza Takátsal bővebb társalkodásba bocsátkozni; egyszer eszembe jut a' Lipsiai nyakra való, elő veszem, hozzája megyek, és kevés szók után kérdem, ha nem lenne - terhére egy nyakra valónak bé szegése, fáradságát illendően meg fognám jutalmazni? Feleli, hogy igenis szerentséjének tartja; a' minthogy által vévén tőlem, azonnal a' varró szerszámokat is elő kereste, de jelenlétem miatt semmiképpen hozzá nem kezdetett, mert úgy szólván napraforgómmá változott mint *Clytra Apollónak*: ugyan azértis előle szobámba mentem. Alig tölt bele fertály óra, midőn kotzogatott és el késztve bé hozta: én Cavallérossan akartam, mint akkor hozzám illtet 's a' Személlyis érdemelte munkáját bérelni, de pénzemet semmi kínálásokkal el nem vétethettem, hanem végre olyakat kívánt, a' miket azon módon uzsorával vissza adott, és a' miknek mind el vételét mind vissza adását jutalomnak érezte. *Caetera quid referam?* elég az; hogy másfélnapi barátságos társalkodás után sírva vált el, 's nem tudom azolta nem járt é *Biblis*ként¹⁸⁾ miattam, a' Magyar Köntösnek tsuda tévő erejétől. Kéredzett velem az én boldog Hazámba (mint ő nevezte, én pedig részemre máig se tapasztalom) és bizonyosan elis jött volna, ha ötet arra a' szerentsétlenségre juttatni módom és akaratom lett volna, hogy Berlini lakását ő vele holtig meg sirattassam.

6-a Aug. Zihest 1.

¹⁸⁾ »Biblis volt egy szerelmes leány, a' költemények szerint a' napnak unokája, következőképpen Isten Kis-Asszony, a' bátyja eránt való buja szerelmében meg-tsalatkozván, bánatjában egy fa alatt addig sirt, míg ott ültében egészen egy maga nevét viselő forrássá nem változott.« (Lásd MÁTYÁSI: Verseinek Folyt. 311. 1.)

Péterswald 1½. Ebben a szélső faluban, Saxonia és Cseh Ország között, *Maut* vagyon. Már ekkorra, nem tudom az előbbeni nagy betsültetéseinkben e, vagy Koronázaskori szabadságunkban magunkat elbizván, nem hogy meg vesztegető pénzt szórtunk volna, hanem még parantsolgató hangon kezdettünk beszélteni; melyet a' *Publicanus* is annyira az orrába vett, hogy rajtunk való jussával egész erejében élt: útunkat leg alább egy órával késleltette, még pedig éjjfél tájon és essős időben; mindent le rakatolt, fel nyitlatott, és darabrol darabra meg vizsgálta, 's ugyan csak az Urtol két Skatula tsontmiveket, melyeket *Güntzburgban* vásárlott vala, tilalmas portéka nevezet alatt elis tartóztatott: csak a' volt a' híjja embertelen kutatódásának, hogy a' rántzainkat meg nem mutogattatta, ha vallyon nem hoztunk e valami Saxoniai tilalmas balhákat benne. Jutott eszembe, hogy bezzeg szepegne most a' Dresdai *tiltott Alma*, ha velem volna. Egyébbbaránt én a' magam portékáit itt is szerenstessen el rejtettem, de ekkori módomat se jelentem ki, éppen azon okból a' mellyből oda fellyebb a' dohány meséjét fejtelennül hagytam. Hanem azt lehetetlen ki nem mondanom, hogy igen édesdeden kellett a' szekér körül fűtőrészeve nevetgetnem, mennyire mérgelődött a' határtalan hatalomhoz szokott Magyar Nagy Ur, midőn egy hétköznapi teremtés, kit ő bizonyosan magánál alábbvaló sárból formáltatottnak lenni tartott, ötlet oly nagy mértékben meg alázni mérésztette. Eleinte Sakermen-tírozunkis, de minekutánna láttuk, hogy azon törvényes úton álló, mind csak egyaránt magához hasonló marad, és kötelességéhez lát: sikeresebbnek találtuk a' perlekedésnél miis, mérgűnket a' jó borából egy pár itzével le nyomtatgatni. Tökéletes meg kotoráztatásunk után békével botsátott bennünket, és mi későn ugyan de már jobb kedvel sajnállottuk, hogy elkövetett gorombaságát ajándékkal meg nem előztük. Kár már egy úttal az Utasokat magokatis meg nem mázsáltatni, 's a' mivel nehezebben jönnek vissza vagy mennek ki, attol is fizettetni; hogy egyik Hazából a' másik gyepjére a' tilalmas eledelekből készült trágyát ingyen ne hordanak, hiszen ugyis régen meg mondotta Ves-pásianus: *hogy Lucri bonus odor ex re qualibet.*

7-a Aug. *Aussig* 1.

Lobositz 1½. Itt a' Vendégfogadó felett esztendő szám jön ki ezen Íráshól: *hVCVsqVe asCenDIt aqVa VLtIMa FebrVar11. = 1784.*

Budin 1.

Schlán 1½.

8-a Aug. *Stzerdochluch* 1.

Prága 1. Itten Udvari Szállásunk vala rendelve, mert Cseh Királyt koronázni jöttünk; melly éppen olyan kellemetes földi mennyetske volt a' maga Tóth Angyalkájáért, mint a' Frankfurti. *Si non fata Deum si mens non laeva fuissent: ez-*

is kínálkozott Magyar Menyetskének (a' mostani titulus tékozlásba bé tsúszott vissza élés szerént: Tekintetes Ifju Aszszonynak) még pedig derék Lázsiával, a' maga ékes kötetű *Jus Corporis-án* fellyül. De minthogy az el múlt, írjunk meg történeteket: Nem szeretvén azomban a' Magyar Ujjság Írókat követni, az unalmas Ceremoniákat fülöktől farkokig előladni szokott véghetetlen Legendákban: tsak a' nevezetesebb környülállásokat említem; a' Király tétel történt 9-ik Augustushban, a' Prágai Fő Pap koronázta, az Olmützi pedig áldoztatta; azon nap estvéjén, *Bubents* nevű szomszéd Faluban volt igen mesterséges Világosítás, egy vice le vett kerek halastóban, melly alkalmatosságra az egész Országból nagy számú Parasztság hivattatott őszve: a' 17 Kerületek számához képest, ugyan annyi Ifjú Pár házassított ki az Ország költségén, és külön helyeken mindnyájoknak a' magok Kerületeinek zászlói alatt, akkor éjjel lakodalmi multság adott; a' vigasságot egykevéssé meg zavarta az a' történet, hogy midőn éppen a' Parasztság vig énekes processioval jött, a' Királynénak emeltetett fenyő ágakból lévő Győződelmi kapu a' fályáktól meg gyuladván el égett, de minekutánna az eloltatott, a' jó kedv helyre állott. Egy más estvén ismét a' Statusok ollyan vatsorát adtak, a' hol egy asztal mellett két felől, ugyan azon egy palotában 300 vendégek ültek, és tizenkettejével 25 Komornyikokra fel osztatván, mindenek olly jó rendel mentek véghez, mintha tsak egy dróton rángatództak volna — Ezután semmi se lévén többé, a' mi bennünket fel tartóztasson, éjjel nappal egyaránt siettünk Bétsbe vissza, e' következő helyeken:

13-a Aug. *Biechovitz* 1.

Böhmischbrod 1.

Planian 1.

Kolin 1.

Czaslau 1.

Jenikau 1.

Steindorf 1.

14-a Aug. *Teutschenbrod* 1.

Stecken 1.

Iglau 1.

Stanern 1.

Schelletau 1.

15-a Butzvitz 1.

Freyesdorf 1.

Znaim 1.

Jetzelsdorf 1.

Hollabrunn 1

Malebern 1.

Stokerau 1.

Entzersdorf 1.

Wien 1. Azután 18-a Pesth. —

UTOLSÓ JEGYZÉSEK.

1. Prágánál el felejtettem jelteni azt a tapasztalásomat, hogy azon a ditső kő hidon, melyről Nep. Sz. János a *Mulda* vizébe taszított, végig sétálván, annak oszlopjain sok elmés kö metszéseket szemléltem; nevezetesen pedig láttam *ördög üző Szent Fábiánt*, hogy két ördögöt ekébe fogva, ostor helyett egy keresztet üt vét, és őket olyan meredek hegynek hajtja szántani, mint a Sz. Gellért Duna felől lévő oldala. Gondolám hogy ha ide fel olly keményen megy nekik az Urbáriom, tsak jobb oda alatt tüzelgetni; azonban meg érdemlik, mert a mint egy *Tintinnabulum*¹⁹⁾ nevezetű régi Költeményben olvastam, ők is gorombául bánnak otthon a Felföldiekkel.

2. Mihelyt az Útas Austriát el haladja, a népet szemlátomást pallérozottabbnak, és barátságossabbnak lenni tapasztalja: kivált az Aszszony-nem igen emberséges, társalkodó, tsinos, és a szolgálatra serény: tisztességes bátorságával magát kedveltető, nem úgy mint nálunk gyakran még az elől kelőbb Házaknál is meg történik, hogy olykor a harmadnap vendég se láthatja, a konyhában vagy tseléd házban bujdokló gazdaszszonyt vagy Leányt; úgymint a kik eleitől fogva tsupán embertelen tselédek közt forogván, paraszt szeméremmel kerülük a betsületes ember tekintetét; melly attól vagy, hogy ott a Szülék magokis neveltek lévén, nem engedik gyermekeiket holmi pajkos Pista Bátsik és Örse nénik közt ököről nőni s számáru szokni. Azt mondja *Plutárkus* a Nevetésről írt Könyvében: *Qui cum claudo habitat, claudicare incipit*: A ki sántával lakik sántítani tanul.

3. Más Nemzetekben is szintúgy mint a Magyarokban, nagyobb részint uralkodik az a bal vélekedés, hogy a személyről külsőségekből ítélnek; s az idegen iránt nagyobb tekintettel viseltetnek, mint Honnyosaik iránt. Imhol egy példa: Az úton tsak nem mindenütt a Gróftol tudakozták én felőlem, hogy *Ki légyen ez az Uraság?* tsupán abbol a tsalatkozásból, hogy Ő Kaputrokosan utazott: én ellenben Magyar köntösben: s ezenkívül hogy a költség reám lévén bizattatva, nekem volt módóm rakás arany ezüst pénz ki töltögetésével és a fizetéssel büszkélkedni. *Sic mundus vult decipi, ergo decipiatur.*

¹⁹⁾ »Vagyon egy Tintinnabulum, magyarul, Tsengetyű nevezetű könyvecske, Magyar Szomorú Dalokban készítette valamely lelki beteg verselő, a ki tsengetyű szóban szép meséket jelent, midőn az Ördögöket vezeték és kereszt neveiken számlálja, s forma szerént körül írja, hogy millyen Kárhozott Lélek, mitsoda büntetés módjával és szerszámával kintatik tőlök: A millyen a foglatat, olyanok a versek is.« (Lásd MÁTYÁSI: Kalászkaparék 220. l.) (M. G.)

4. A' Magyar köntös mindenütt egyaránt bámultatik és szeretetik, maga valóságos szépségéért — Ahozképest, a' betűlet tudás hozná magával, hogy mi se gyaláznánk, mép pedig többnyire igasságtalanul, a' Külsők viseleteit; az az ő felettek olly magossan héjazó Nemesség pedig, költsön fejébe még azt is kívánná, hogy felölök ne beszélénk, 's velek ne bánnánk gyakran olly megvetőleg — mert ha szintén a' Német Birodalom, maga Gyűléseiben, annyiszor és olly kérkedve *magára nem függesztetiis Európa szereit*: mindazáltal a' *Kis asszony*²⁰⁾ nyájasabban katsongat arra mint reánk, a' maga minden tekintetbéli miveltségéért. Olyan Nemzet az, a' mellynek tiszteletét, nem tsak Forma ruhánkal, hanem minden belső jelességeinkel is méltó meg érdemlenünk.

5. Mihelyt az útas Magyar Országot el hagyja, azután mindenütt, minden személyly külömbség nélkül. Utvámokat tartozik bizonyos arra rendelt helyeken fizetni: ha: jól emlékezem, egy egy Statio-ra minden keréktől 1. Krt: de vanis láttatja, mert ol-

²⁰⁾ A »Kis asszony« = Európa. »Európa, maga valóságában volt a' Fenitizai Királynak Agénornak szép Leánya, kit Jupiter meg szeretett, 's kedvéért (a' mi már mese) szőke szelid bikává változván, őtet virág szedés közben elragadta, és a' világnak ma is ő róla nevezett részébe vitte; hol a' jámbor bikáktól való félenkség azolta már nints szokásban. A' Földrajzolók pedig, ezen Világnegyedet, egy országló székbén ülő 's pompás öltözetű fejedelmi Szűz formájában képzeltek, mellynek: a' Koronája' Portugallia; Ábrázatja Spanyol Ország; Nyakgyöngyei a' Piréneumi Havasok; Meije Frantzia Ország; bal keze Anglia, 's abban a' Tzitrom Hibernia; jobbkeze Olasz Ország, 's abban a' Körtvély Sicilia; két hónallya, jobbról Helvétzia, balról Hollandia; Hása (mellyből, valamint sok Férjeiből, inkább nagyonis Anyának látszik) a' Német Birodalom; Tzombjai Magyar és Lengyel Országok; Szoknyája az Orosz Birodalom; Fara az Európai Török Ország; Ülőszéke Görög Ország; 's a' t. A' Nevendékeknek képzeléshez szoktatások, és a' Földesméret tanulására való ketségtetések tekintetében, elmés találmány.« (Lásd MÁTYÁSI: Baráts. 32. l.) MÁTYÁSI deákkorának már jóval előtte is azzal az »elmés találmány«-nyal igyekeztek a skólamesterek a tanulókat felébe vésni Európa térképét. Egy 1743-diki iskolai földrajzban (Akad. kéziratár Földl. 4-r. 19. sz. 99.) olvasom: »Mitsoda formában repraesentállyák a Geographusok Európát? [Felelet:] Egy széken ülő Királynénak ábrázatytyában kinek Coronája Portugallia; Feje Hispania; Mellye Gallia; hasa Germania; Köldöke Bohemia; Jobb karia Italia; Bal-keze Anglia; egyéb tagjai a több országok, szoknyája Moschovia etc.« PÁLÓCZI HORVÁTH Ádám, MÁTYÁSI-nak kor- és költőtársa, szintén nőnek személteti meg Európát, azt irván a Magyar Arion-ja XII-dik énekében, hogy a betört francia

Európa-szűz köldökén már alul táborozott,

Gazdag ágyéka körül szép hazánkban motozott.

Ehhez pedig ilyen jegyzetet csatol: »Europának az Ágyékia táján fekszik Magyar Ország. Európát mondja hát szűznek a' lantos, mivel mint szűzet ragadta el a' Bika, nem pedig a' köldökét, mert már ő is mint az alföldi kortmárosné tsak a' térdéig szűzetske, térdjén fellyül köldökéig menyetske.« (M. G.)

lyan úton megy az ember mint a' deszka, úgy hogy a' lég se-
tőbb éjszakán se tarthat a' veszedelemtől, és nem tsupán az
úgy nevezett Isten földjéről, vagyis in recognitionem Juris Ter-
restalis fizet, mint nálunk sok helyt, a' hol igazán csak in recog-
nitionem Aggeris vel Pontis, négy öt kotsi derék homok, vagy
harmadfél darab keresztül vetett fa eleibe Vámkerekek állittat-
nak, és a' mellettek el menő jobb út el árkoltatik.

6. Tetemes könnyebbségekre szolgál az Utazóknak az, hogy
a' Posta házak nagy részint egyszersmind Vendégfogadók is:
melly élet módját azon a' részen Uri személyek sem átalják.
Nevezetessen emlékezem olyan Statzióra, a' honnét egy fain
veres posztó ruhás, kalapján köntösén arany paszamántos, ezüst
sarkantyús, tzipra korbátsú posta legény vitt bennünket: bámul-
tuk mind magát, mind kivált azt, hogy az útban talált posták
meszsziről süvegelték, és ki tértek előre; mikor pedig a' Statzi-
óra érkezett, hatan is ki szaladtak a' lovaikat ki fogni, maga pe-
dig nálunkis elébb bé ment a' posta mesterhez. Azután a' má-
siktól tudtuk meg, hogy Báró és egy Kerületbéli fő posta mes-
ter légyen: ekkor azért adta kotsisságra magát, mivel a' szom-
széd posta mesterné szeretője volt. *Habuit rectum!* Jupiter is bi-
kává vált Európa Kis Aszszonyért, *Nec in una sede morantur Ma-
jestas et Amor.*

7. Ausztriábanis ugyan, de kivált Bavariában, sok helyt a'
Falusi gyermekek tiz tizenkettejévelis, majd fertály mérföldig
koldulva kergették szekerünket. *Malum Signum in Urina:* Sze-
génység jele. A' Gróf adatott ugyan nékiek, de nagyon meg szol-
gáltatta velek. Azt szokta mondani: *Vessünk nékiek mert Néme-
tek: Magyarnak nem adnék, mert annak szűgyen egésségessen
koldulni.* — Azomban

8. Semmi különös boldogtalanságnak nyomait, a' Német pa-
rasztság állapotjában, melyhez képest a' Magyar Országiaké
Uraságnak lenni rebesgettetik, észre nem vehettem — Azt meg
jegyeztem, hogy a' szántó földek keskenyek, és a két ökrön
sőt egy lovon is imitt amott látott szántásból, azt is ki hoztam,
hogy minden pihentetés nélkül ugyan azon föld sanyargattatik:
de azért még sem olvastam egy ábrázaton is ujjomnyi betűkkel
írva az éhezést, és a' belől négy kéz láb álló panaszokat: senki
se kívánta velünk háza népét jól tartatni szűkségből, mint ve-
lem Jurátus koromban a' Mátra mentiben történt, a' hol majd
egész akkori keresményemet, szánakozásból, éhező gazdáim és
tselédjeik meg elégitésére költöttem. Napi fizetésem helyett a'
segéllet szenvedők háláadó áldásaival térvén lakhelyembe visz-
sza: nem láttam annyi ringy rongy úgy szólván vellával rakás-
ra hányt Helységeket, koborló Tatáros Putrikat, és azokban in-
kább szemétre mint szobába való, kotlós tyúk fészkeket, kap-
tázakat, 's több olyas utólsó szűkségre koldulandó meg vetett esz-
közöket; sőt ellenben közönséges meg elégedés virágzott minden

ortzákon: a' sóhajtozás és földre süttött fejek helyett, kedvet és virgantzáságot tapasztaltam: kéregetés helyett kínáltattam; a' faluk épületei szépséggel épséggel városainkat haladják: a' paraszt házi eszközök és asztali gazdálkodás, sok Nemeseinkét előzik; — 's a' mi legbizonyosabb egyik jele sorsok tűrhetőségének, bátor magok viseletéből ki tetszik, hogy ember léteket érezhetik; a' másik pedig az, hogy hozzánk vágyódást egytől se hallottam.

9. Nem kis alkalmatlanságot szerez az Utazónak a' N. Birodalomban az, hogy ott semminemű pénzünk, a' Conventionálisokon kívül (mineműek az Aranyak, 2 Forintosok, 20—10 és 5 Krosok) nem kelendők: de még nagyobb bosszúságokat szenved a' fizető a' miatt, hogy majd minden kis Bagoly Bíró más más pénzt veretvén, 's egyik a' másikat el nem vevén, tsak nem minden két 's harmadfél Statióra más más költő pénzt kell váltogatni; még pedig tsak annyit, a' mennyi abban az egy vagy fél napi szélességű Világban el kelhet; külföldben rajta vész a' Váltón a' sok Tzipó pillangóknak való tsiri biri pénz — Én ugyan ebben az útban, egyszer és örökre úgy meg untam a' velek való bajlódást, hogy azután már inkább egy Vármegyében viselnék Generalis Perceptorságot, mint többé Német Országban úti Számtartóságot vállalnék.

10. Az egész Birodalomban sehol Pusztát nem hallottam, egyetlen egy Gulyát vagy Ménest se láttam; melly annyiban ragy szerentse, hogy a' gyalog útasok, Bikáktól 's pásztor ebektől bátorságban lehetnek — De fére tévén a' tréfát, nemdenem: a' Magyar Országi kövér Göből hús helyett, inkább ökör Sza — Szar — tsak ki mondom szarv kellene e, mind azoknak a' Rubricás eszű 's Föld rajzolásokból gazdálkodó Böltseknek, a' kik meg nem gondolván, hogy a' ki makkot akar rázni, előbb fájának kell lenni, szüntelen a' Magyar Országi Puszták meg népesítését sugalják vagy ordítozzák? Mert ha ez a' pium desiderium (vagy is a' mint néhai Ország Bírája Fekete György magyarul fordítani szokta, Szamár kívánság), teljesedne majd meg válna, hounét mutatna a' papiros világot szemlélő pápa szem vágókat; onnan ugyan keveset a' hol a' legelő szűk volta miatt, az útféleken 's vetések végein, pányván legeltetnek, vagy magról termesztett szénán Istállókbán tengetnek, egy két borjas Riskát. Azomban a' mostani mód szerént:

11. Nem igaz ama kevély pelda mondás: *Extra Hungariam non est vita* mert azonkívül, hogy a' 8-ik Jegyzés ezt meg táfolja, Német Országban több gyönyörűség jobb ízlésű társalkodás, kiesebb lakások, és rendesebb vigasságok vagynak; ott lehet a' leg jobb húsokat enni, leg valóságosabb Magyar borokat, ha bár négy áron is, inni, éppen úgy mint Lengyel Országban. Ugyan azért is mondják a' Lengyelek köz példában: *Nyony ést pottus nyisi vinyum; Nyony ést vinyum nyisi Ungaricum; in Ungaria procreatur; in Polonyia educatur.*

12. Ha valaki, ezen Utazásomnak le írásából, épületes tudományt nem vehetis, de leg alább egy pipa dohány közben, vele néhány szempillantásnyi unalmas idejét rövidítheti; vagy Feleségére 's tselédire történt boszszonkodását mértékelheti: nem sajnálom munkámat, nem vesztettem hijjában időmet; egyébarántis nálunk az Irók nem egyebek, hanem magoknak nem használható, 's tsupán másokat mulattató eleven Muzsikák. Részemről szerentsémnek tartom, hogy avagy tsak 52 napot jól tölthettem életemből; önéki pedig egy óráját meg vidámíthatok — A' ki pedig csekélylené tapasztalásimat, gondolja meg egy részről azt, hogy én szolgálatban lévén, nem annyira mentem, mint vittem:

A' ki tehát itthon, útonis tsak szolgál
's Magáénál ottis elsőbb az Úr dolga;

más részről azt, hogy a' fellyebb írt napok alatt, mintegy 325 mértföldnyi utat kelletvén tennem, azokból állapodó nap számba leg fellyebbis húsznál többet nem vehetek. Ugyan azértis e' tsak ama mondás szerint: *Ut canis e Nilo*, futtában történt Hogyha pedig ezen egyenes mentségemmel se kegyesíthetem irántam, rántzos homlokú Kátó Bírámát;²¹⁾ imhol a' szabad úti tzedula: Tessék néki maga szabadságában és költségén, az általam ki jegyzett postákon ballagva, nálam bővebben tapasztalni, 's vissza érkezésével szebbeket jobbakat írni — Én kívánok mind személylének mind pennájának az enyimnél minden tekintetben szerentséébb

Frankfurti Utazást.

MINDENÜTT JÓ, DE JOBB OTTHON.

Készült Frankofurtumban a' Ménus vizénél.²²⁾

Mi annak az oka, hogy minket a' Haza

Bóldog kül-földről-is mágnes-ként húz haza?

21) »Márkus Portzius Kátó, hajdan egy Római derék szószólló, Tanátsbeli, és Hadivezér, mint önnön személyében is tökéletes életű 's feddhetetlen magaviseletű Férjfiu, a' Censori fő méltóságot, vagyis a' Társaságbeli erkölcsök és szokások díszére való vigvázatot, olv kedvezés nélkül gyakorlott keménységgel viselte, hogy onnét örökre raita maradt a' Censor, az az Fenyítő nevezet. Azért ő róla vették az Irók ezeket: Censura Catonis, szoros vizsgálás, vagy kemény rántzbe szedés; Fróns Catonis, komor tekintet; 's a' t. nevezetesen pedig a' Szerzők, a' finnyás Olvasókat és munkáiknak kémeletlenül Rostálót irogatják KÁTÓKNak; mint p. o. Fédrus: Quid ergo possum facere tibi, lector Cato? Mivel találhatom hát kedvedet válogatós Olvasó? L. IV. Fab. 7.» (Lásd MÁTYÁSI: Baráts. 23. 1.)

22) MÁTYÁSI-nak ez a frankfurti utja végén írt berekesztő verse megjelent 1798-diki kötetében: Verseinek Folytatása 260.

'S még a' vad állat is örömet maradt ott,
 A' hol a' születés néki lételt adott?
 Mit nem tsinált Móses a' szakállas néppel,
 Fűrj essövel tartá és Mennyei péppel,
 El-szaggathatatlan ruhákba jártatta,
 'S téjjel mézzel folyó Országgal biztatta:
 Még-is *Egiptombá* vágyott-viszsa szíve,
 Noha ott kínos vólt a' szolgálat' míve.
 Pompás és jól élő fog ház a' kalitka,
 Még-is az a' madár melly szeresse ritka.
 Az erdön vatzkorral tengődik a' medve,
 Még is nagyobb ott kinn mint a' lántzon kedve;
 Mert az a' levegő maga szeretetet
 Önt belénk, a' melly ad első lélekzetet,
 A' hol első szomját az állat le-iszsa,
 Édes kívánsággal vágyik oda vissza.
 Más tulajdonsága van minden Hazának,
 Mellynek érdemiért tetszik a' fiának,
 'S a' meg-rögzött szokást olly tsuda el-hagyni,
 Mint kánikulában a' víznek meg-fagyni:
 Mert a' lassan-lassan válik természeté,
 Mellyet vas-villával sem választhatsz ketté.
 Idegen kül-földek! hát Isten hozzátok!
 Én Magyar-Országnál jobb hazát nem látok,
 Ragyogóbb a' füstje más népek' tűzénél,
 Fényesebb a' nádja bádogg-fedelénél,
 Szebb a' kunyhó melyet gond nélkül alkota
 Itt az együgyűség, mint ott a' palota.
 De minek a' sok szó? másoknak mindene
 Roszszabb az enyimnél, 's ki mondhat ellene?
 A' ki ellenkezik dítsekedésemmel;
 Annak tsak ezt mondom; nézz az én szememmel.
 A' hal a' vizeket soha meg-nem veti,
 A' madár az Eget örökké szereti,
 Reá nem veheti sem a' télnek fagyja
 Sem a' nyár a' vadat hogy berkét el-hagyja:
 Ha hát e' szeretet természetes benne,
 Hogy ne vólna rabja az ember-is ennek?
 Holott az övékkel egy teste' téstája,
 Tsak lelke külömböz tőlök és formája,
 Meg-mutatta ama' sok tengert és szárazt
 Tapasztalt *Ulysses'* példája-is már azt,
 A' kinek *Kalypsó* halhatatlanságot
 Igért, hogy felejtse a' hazafiságot:
 Még-is a' kö-sziclás *Ithaka'* birtoka,
 Inkább tetszett néki, mert már oda szoka.
 Mennyit sir Rómáért a' Géták köz't fázó

'S születő földéből szám-kivetett Názó.
 Hányszor nem kérleli az előtte bé-zárt
 Ajtó nyitására a' haragos Cézárt,
 Benne háládatlan Hazájához hajlott
 Buzgósága, hány száz bús versekkel zajlott,
 Az Isteneket-is hányszor rendre perli,
 Reménylven hogy vagy ez vagy az meg-emberli.
 Oh ha, úgy-mond élve nem látná-is szemem
 Rómát, leg-alább ott nyughatna tetemem!
 De miért forgatom az ő könyvek lapit,
 Holott találhatok példát mindennapit?
 Sőt magamon kívül többre nints szükségem,
 Oh Haza! mint buzog irántad hűségem!
 Édes kívánságod ingerli mejjemet,
 Emészti leg-szentebb láng belső részemet,
 A' ditséretekkel bár tsak addig birnék,
 Mig néked illendő hálá-adást irnék.
 Szörnyű dolog a' mit ér'ted véghez-vittek
 Mind *Codrus* mind *Hektor*, mert ők-is így hittek.
 Nemes két férjfiak! ditső áldozatok!
 Világ végig ki-jár a' ti jutalmatok.
 Bizony jól fizeti maga-is a' halál
 Azt a' kit hazáját óltalmazva talál.
 De vallyon kinek-is volna hideg vére
 Ollyan leg-kegyesebb Anya' Szerelmére?
 Ki szemlélné baját össze-dugott kézzel?
 Fattyú! ha ugyan vagy, más állatot nézz-el:
 Szokott barlangjokért a' vadak meg-vinak:
 A' madarak tsipnek vagy leg-alább rinak.
 Siess áldott idő! a' mellyben békével
 Élhessek szép Hónnyom' gyönyörűségével.
 Oh Hazám! mig élek apolgass kebledben,
 Hóltom után pedig nyugtass szent földedben.

Közli: Mészöly Gedeon.